

บวชทำไม? เรียนรู้การระลึกชาติ

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช
สกลมหาสังฆปริณายก

ข้อเตือนใจ

การเตือนใจของผู้เสมอว่า เกิดมาปฏิปัส
สิ่งที่ทำดีบากดีคือ การเข้ามาของ และได้
กำลังทำสิ่งที่ดีเข้ามาของทำดีบาก ดีคือปฏิปัส
ธรมะสมควรแก่กรรม ได้แก่เมื่อเรียนให้รู้สึก
ธรมะมีบัพที่พรมพุทธเจ้าทรงสอนสั่งไว้
ก็ปฏิปัสให้ถูกตั้งตามพระทรงสอนสั่ง
ในสิ่งที่มา หากละเลิกทำไป ก็ปฏิปัสให้ถูก
ตั้งตามพระทรงสอนสั่ง ดุณฺหิ เพื่อ
ประโยชน์สุขตามควรแก่ภวะ
จึงขออำนาจพรด้วยข้อเตือนใจนี้

คต. พ. ๒๕๖๓

คต. พ. ๒๕๖๓

บวชทำไม...เรียนรู้การระลึกชาติ

สมเด็จพระญาณสังวร

สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

ISBN 978-616-423-273-0

พิมพ์ครั้งที่ ๑

จำนวน ๑๐,๐๐๐ เล่ม

บรรณาธิการ

พระศากยวงศ์วิสุทธิ์

ผู้จัดพิมพ์

พระศากยวงศ์วิสุทธิ์

ผู้อุปถัมภ์การพิมพ์

วสันต์ - เจษฎ์สุภา เบนซ์ทองหล่อ

พิมพ์ที่

บริษัท พิมพ์ดี จำกัด

๓๐/๒ หมู่ ๒ ถนนเจริญนาวิถี ต.โคกขาม อ.เมือง จ.สมุทรสาคร

๐๒-๔๐๑-๙๔๐๑

สารบัญ

เข้าพรรษา...บวชดีกว่า	๙
บวชเรียน...กรรมคืออะไร	๒๕
บวชเรียน...การระลึกชาติ	๓๓
บวชเรียน...กรรมและผลของกรรม	๔๑
วันปวารณา...ฐานแห่งสันติภาพ	๔๙
ศีลจำเป็น...โอวาทวันลาสิกขา	๕๗

คำนำ

เป็นประเพณีนิยมของคนไทยมาแต่โบราณว่า ชายไทยควรได้บวชเรียนอย่างน้อย หนึ่งพรรษา (สามเดือน) เพื่อเรียนรู้พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า สำหรับเป็นพื้นฐานของศีลธรรมคุณธรรม อันจะนำไปใช้ประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิต การครองเรือนและประกอบหน้าที่การงานต่อไป

ช่วงเวลาที่นิยมบวชกันมากก็คือ ช่วงเวลาเข้าพรรษา ฉะนั้น ในช่วงเวลานี้แต่ละอารามมักจะมีภิกษุสามเณรบวชใหม่อยู่จำพรรษาเป็นจำนวนมาก ดังที่วัดบวรนิเวศวิหาร เป็นต้น

สำหรับวัดบวรนิเวศวิหารนั้นได้มีธรรมเนียมปฏิบัติสืบมาแต่ครั้งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อยังทรงผนวชอยู่ และทรงครองวัดบวรนิเวศวิหาร คือ เป็นหน้าที่ของพระอุปัชฌาย์ที่จะต้องอบรมพระนวกภิกษุหรือ พระบวชใหม่ ให้รู้ถึงเรื่องการบวช ตลอดถึงอันจะพึงนำติดตัวไปประพฤติปฏิบัติ เมื่อลาสิกขาออกไปเป็นคฤหัสถ์ และเมื่อใกล้เวลาจะลาสิกขา ก็ประทานโอวาทเพื่อเป็นแนวทางประพฤติตัวอยู่ในโลกวิสัยได้อย่างเหมาะสมและเป็นสุจริตธรรมเนียมปฏิบัตินี้ได้ถือปฏิบัติสืบเนื่องมาในวัดบวรนิเวศวิหารจวบจนปัจจุบัน

เจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒโน) ได้ทรงประทานพระโอวาทสั่งสอนพระนวกภิกษุหรือพระใหม่ระหว่างพรรษากาลเป็นประจำ เพื่อให้ผู้บวชรู้ถึงความหมายและประโยชน์ของการบวช ตลอดถึงพระธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาที่ผู้บวชควรศึกษาเรียนรู้ในช่วงระยะเวลาอันสั้นของการบวช ดังพระโอวาทบางเรื่องที่น่ามาพิมพ์ในหนังสือนี้

พระโอวาทที่พระองค์ประทานสั่งสอนด้วยพระเมตตาตลอดพระชนมชีพนั้น ถือได้ว่าเป็นแบบอย่างของพระพุทธานุภาพอย่างแท้จริง โดยทรงอ้างพุทธวจนะที่มีปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกโดยตลอด นอกจากนั้นพระองค์ทรงปรีชาสามารถทำให้ผู้เรียนได้เข้าใจง่ายในหลักธรรมของพระพุทธศาสนาที่คนทั่วไปจะเข้าใจได้ เช่นพระโอวาทเรื่อง การระลึกชาติ พระองค์ทรงชี้ให้เห็นว่าทำได้เป็นอย่างดีที่คนทั่วไปเข้าใจไม่ แต่เป็นการระลึกถึงเหตุที่ก่อให้เกิดความเข้าใจถึงที่มาที่ไปของอารมณ์ต่าง ๆ ที่รับรู้ทางผัสส์ห้าในปัจจุบันนั่นเอง

ครั้นถึงวาระที่พระนวกภิกษุลาสิกขาเมื่อสิ้นพรรษากาล เจ้าพระคุณสมเด็จ ฯ ก็จะประทานพระโอวาทเป็นครั้งสุดท้าย เรียกว่า โอวาทวันลาสิกขา เป็นการสรุปถึงคุณค่าของการบวชและแนวปฏิบัติในทางศีลธรรมสำหรับผู้ที่เป็นพุทธมามกะ หรือผู้ที่เคยบวชเรียนแล้วจะพึงมี ดังที่ได้นำมาพิมพ์ในตอนท้ายของหนังสือนี้

ฉะนั้น จึงหวังอย่างยิ่งว่า พระนิพนธ์ของเจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ที่รวมพิมพ์ในหนังสือนี้ จะเป็นคติเตือนใจผู้บวชทั้งหลายให้ได้สำนึกในธรรมทั่วกัน

ขออนุโมทนา คุณวสันต์ - คุณเจษฎ์สุภา เบนซ์ทองหล่อ ที่ได้มีศรัทธาในการบำเพ็ญธรรมทานแห่งการให้ธรรมให้ปัญญาในครั้งนี้ ขอบุญจริยาที่ได้ร่วมกันบำเพ็ญแล้ว จงสัมฤทธิ์ผลให้ทุกท่าน เจริญงอกงามด้วยจตุรพิธพรชัย และให้สังคมประเทศชาติวัฒนาสถาพร ด้วยพลังแห่งสัมมาทศณะและสัมมาปฏิบัติสืบไป

พระศากยวงศ์วิสุทธิ

วัดบวรนิเวศวิหาร
สิงหาคม ๒๕๕๙

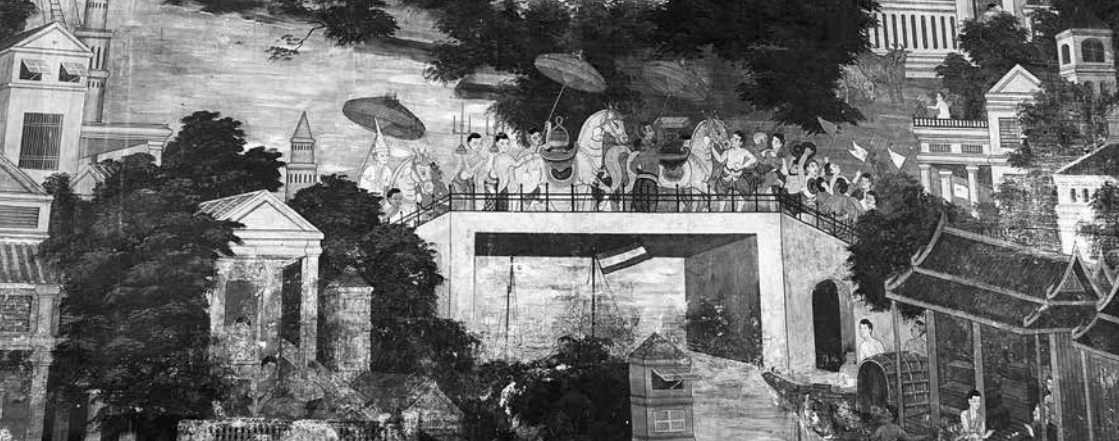
เข้าพรรษา.. บวชดีกว่า

ทำนสภรรณิกผู้บวชประพฤติพระธรรมวินัยทั้งหลาย

บัดนี้ เราทั้งหลายได้เข้ามาบวชประพฤติพระธรรมวินัยร่วมกัน เพราะเห็นว่าการบวชเป็นของดี แต่ความเห็นนี้ยังอาจเป็นความเห็นรวม ๆ ว่าดีเท่านั้น ยังไม่ได้จำแนกแจกลงว่าดีอย่างไร เพราะอะไร จึงควรที่จะปรารภพูดกันให้เป็น ที่เข้าใจแจ่มชัด เพื่อว่าจะได้ทำการบวชของเราให้เป็นการบวชดีโดยส่วนเดียว เพราะ ถ้าเราไม่เข้าใจว่าการบวชจะดีได้ด้วยวิธีใดแล้ว ก็จะทำให้การบวชของเราที่ติดอยู่ให้ กลายเป็นเสียไปได้ เพราะธรรมดาว่าสิ่งที่ดีทั้งหลายโดยมากย่อมเป็นของดีสำหรับผู้ที่ รู้จักทำให้ดี ถ้าไม่รู้รู้จักทำให้ดีแล้วก็อาจกลายเป็นโทษไปได้ ไม่ยิ่งหย่อนกว่าที่ตินั้น เลยได้ในคำว่า มีคุณอนันต์ มีโทษมหันต์ ยกตัวอย่างเช่น ไฟเป็นของดีมีประโยชน์ แต่ก็เฉพาะผู้รู้จักใช้ไฟให้เป็นประโยชน์ ถ้าไม่รู้รู้จักใช้ให้เป็นประโยชน์ ก็ให้โทษอย่าง มากมาย หรือยกตัวอย่างที่เป็นบุคคล เช่น มารดาบิดาเป็นผู้ที่มีคุณมาก ถ้าบุตรธิดา ปฏิบัติชอบในท่านก็ย่อมจะได้คุณ ถ้าปฏิบัติผิดในท่านก็ย่อมจะได้โทษ พระสัมมา สัมพุทธเจ้ามีพระมหากรุณาธิคุณแก่สัตว์โลกเป็นอนเนกประการ ถ้าบุคคลปฏิบัติดีใน พระองค์ก็ย่อมจะได้คุณ ถ้าปฏิบัติไม่ดีก็ย่อมจะได้โทษตามควรแก่การปฏิบัติ การ บวชก็เป็นเหมือนอย่างนั้น เหตุฉะนั้นจึงมีพระพุทธภาษิตตรัสเตือนไว้ แปลถ้อยตาม ความว่า “*หย้าคาที่บุคคลจับไม่ได้ย่อมบาดมือเอาฉันใด ความเป็นสมณะที่บุคคลปฏิบัติ ไม่ได้แล้วย่อมคร่าไปนรกฉันนั้น*” ปรารภเหตุนี้ จึงได้กำหนดพูดเรื่องนี้ เพื่อให้เป็นทาง ไตร่ตรองเกี่ยวแก่การบวชของเราทั้งหลาย

*จากหนังสือ “บวชดี” แสดงในการอบรมนวกิกษุ ภาคกลางคืน ณ ตำหนักเพ็ชร วัดบวรนิเวศวิหาร

คำว่าบวชดีในชื่อเรื่องที่กำหนดจะพูดนี้ อาจกำหนดความหมายได้ ๒ อย่าง คือในความหมายเทียบเคียงกับการไม่บวช ดังจะกล่าวว่า บวชดีกว่าไม่บวช ๑ ใน ความหมายที่คู่กับการบวชไม่ดี คือบวชดีอันตรงกันข้ามกับ บวชไม่ดี ๑

ในความหมายแรก ถ้าจะกล่าวเหมือนอย่างเป็นข้อเสนอ ว่าบวชดีกว่า ไม่บวช ก็ย่อมจะต้องมีข้อค้านว่า ไม่บวชดีกว่าบวช ตามธรรมชาติของสิ่งทั้งหลายที่มีการเทียบเคียงกัน เพราะของสองสิ่งเมื่อนำมาเทียบเคียงกันเข้าว่า อันไหนจะดีกว่า อันไหน ก็ย่อมจะต้องมีความเห็นแยกออกเป็นสองฝ่ายตามเหตุแวดล้อมทั้งหลาย แม้ในเรื่องการบวชก็เช่นเดียวกัน จะบวชดีกว่าไม่บวช หรือ ไม่บวชดีกว่าบวช ก็ต้องเป็นไปตามเหตุแวดล้อมทั้งหลาย เช่นประโยชน์ที่ต้องการ พิธีบวช ความประพฤติได้ตลอดถึงฐานะโอกาส เป็นต้น ผู้ที่เห็นประโยชน์ในการบวชก็ว่าบวชดี ส่วนผู้ที่ไม่เห็นประโยชน์ในการบวชก็ว่าไม่บวชดี อนึ่ง แม้เห็นประโยชน์ในการบวช ถ้ามีวิธีบวชดี เช่นบวชในลัทธิศาสนาที่ดี บวชถูกวิธีตามบทบัญญัติของลัทธิศาสนานั้น ก็เป็นบวชดี ถ้าตรงกันข้ามก็เป็นบวชไม่ดี อนึ่ง แม้มีวิธีบวชดี เมื่อประพฤติได้ในข้อที่ควรประพฤติของผู้บวชก็เป็นบวชดี ถ้าประพฤติไม่ได้ก็เป็นบวชไม่ดี อนึ่ง ถึงจะประพฤติได้ ถ้าฐานะโอกาสอำนวยการบวชก็เป็นไปสะดวกดี ถ้าฐานะโอกาสไม่อำนวย การบวชก็จะเป็นไปขัดข้อง เพราะฉะนั้น จะว่าอันไหนดีกว่าอันไหนนั้น จึงต้องคำนึงเหตุเช่นที่กล่าวมานี้ และก็ยังยุติลงไม่ได้ว่าบวชดีแน่ แต่ก็มีทางที่จะยุติลงได้ กล่าวคือจำต้องค้นหาประโยชน์ในการบวชอันมีอยู่โดยแท้จริงตามธรรม ซึ่งจะหาไม่ได้จากการไม่บวช เพราะเหตุขัดแย้งกันอยู่ดังกล่าวข้างต้นนั้น เป็นไปตามบุคคล เมื่อยกเอาบุคคลเป็นที่ตั้ง ก็ย่อมจะยุติเป็นหนึ่งลงได้โดยยาก ต้องยกธรรมคือความถูกต้องตามเป็นจริงเป็นที่ตั้ง จึงจะยุติลงได้โดยธรรม

ประโยชน์ในการบวชนั้น ลงสันนิษฐานได้ว่าต้องมีอยู่ เพราะเหตุผลหลายประการ ดังจะเลือกหยิบยกมากล่าว ข้อที่จะพึงเห็นได้อย่างฉิวเฉียดก็คือการ ไม่บวชเป็นพื้นของคนทั่วไปอยู่แล้ว ส่วนการบวชเป็นความประพจน์ที่สูงพิเศษกว่าพื้นเดิมขึ้นมา และคนเป็นอันมากก็ได้นิยมการบวชมาตั้งแต่ดึกดำบรรพ์จนถึงบัดนี้ ในคติทางพระพุทธศาสนาก็ได้มีแสดงว่า การบวชเป็นข้อที่บัณฑิตหรือสัตบุรุษบัญญัติไว้ และสรรเสริญไว้ในที่ทั้งหลายเป็นอันมาก เช่น **สาธุ โข ปพพชชา นาม แพลลัน** ๆ ว่า บวชดีแล

*การบวชเป็นข้อที่บัณฑิตหรือสัตบุรุษบัญญัติไว้และสรรเสริญไว้ในที่ทั้งหลายเป็นอันมาก เช่น **สาธุ โข ปพพชชา นาม แพลลัน** ๆ ว่า บวชดีแล*

คราวนี้มีมาคั้นเหตุให้ลึกซึ่งเข้าไปอีกว่า การบวชคืออะไร คนเป็นอันมาก จึงนิยมจนถึงเป็นข้อบัญญัติของบัณฑิต ความดีในการบวชนั้น กล่าวโดยประการ ที่จะพึงเห็นได้ง่าย ๆ ก็คือเป็นโอกาส คือช่องให้ได้บำเพ็ญบุญกุศลอย่างสูงเพื่อบรรลุถึงความบริสุทธิ์ ความสุข ความสงบอย่างประณีต เมื่อยังไม่ได้บวช ไม่มีโอกาส คือ ช่องที่จะประพจน์บุญกุศลเช่นนั้นได้ เพราะยังพัวพันอยู่ด้วยการบ้านเรือน บุตรภริยา การงานต่าง ๆ จะประพจน์ได้แต่บุญกุศลอย่างของผู้ครองเรือน ผู้ที่ประสงคักบุญกุศลที่สูงขึ้นไปจึงได้ออกจากบ้านเรือน ทำตนเป็นอนาคาริยะ แปลว่าผู้ไม่มีเรือน ประพจน์ตนเป็นผู้มักน้อย สันโดษ กินอยู่อย่างง่าย ๆ กล่าวสั้นว่าบวชนั่นเอง แล้วก็บำเพ็ญพรตของผู้บวชไปตามลัทธิวิธี ผู้บวชแต่เดิมจึงอยู่ป่าเป็นพื้น มาอยู่ในละแวกบ้าน ต่อเมื่อได้กลายเป็นลัทธิศาสนา ต้องสั่งสอนเขา มีชาวบ้านศรัทธาเลื่อมใส จนถึงต้องเป็นบุญเขตต์ของเขา แต่หลักของการบวช คือความออกจากเรือนมาเป็นผู้ไม่มีเรือน หมายความว่า ไม่ครองเรือนอย่างคฤหัสถ์นั้น ก็คงเป็นไปตามเดิม และหลักนี้เป็นหลักของการบวชทั่วไปตั้งแต่สมัยดึกดำบรรพ์มาจนถึงบัดนี้ เราทั้งหลายก็ได้สวดกันอยู่ว่า **สทธา อคารสมา อนคาริยัม ปพพชิตา** มีศรัทธาบวชออกจากเรือน เป็นผู้ไม่มีเรือนดังนี้

การบวชย่อมเป็นโอกาสให้ได้บำเพ็ญกุศลอย่างสูง โอกาสเช่นนี้ย่อมหาไม่ได้ในท่ามกลางเรือดั้งที่กล่าวมานี้ แต่จะได้บุญกุศลเพียงไรนั้น ย่อมแล้วแต่ทางที่ปฏิบัติและความสามารถในการปฏิบัติ เมื่อได้ทางที่ถูกและสามารถปฏิบัติไปในทางนั้นได้จนถึงที่สุด ก็ย่อมจะประสบผลที่สุดของการบวชได้อย่างแน่นอน ดังเช่นสมเด็จพระบรมศาสดาของเราทั้งหลาย และพระพุทธสาวกทั้งหลาย

กล่าวเฉพาะการบวชในพระธรรมวินัยนี้ ซึ่งเป็นการบวชตามพระบรมศาสดาชื่อว่าเป็นการเข้ามาสู่พุทธจักรแห่งความบริสุทธิ์ และความสงบ เพราะพระธรรมวินัยนี้เป็นเครื่องห้ามป้องกันบาปอกุศลทั้งปวง เป็นไปเพื่อบุญกุศลทั้งปวง ตั้งแต่เบื้องต้นเบื้องต้นจนถึงขั้นสูงสุด จึงเป็นเครื่องนำออกจากทุกข์โดยส่วนเดียว ดังที่เราสวดกันว่า **ธมโม จ เทลิตโต** ก็ธรรมที่พระตถาคตทรงแสดงแล้ว **นียยานิโก** เป็นไปเพื่อออกจากทุกข์ **อุปสมมิโก** เป็นไปเพื่อความสงบระงับ **ปรินิพพานิโก** เป็นไปเพื่อดับกิเลสและกองทุกข์ **สมโพธคามิ** ยังผู้ปฏิบัติให้ถึงความตรัสรู้ดีชอบ เพราะฉะนั้น ผู้เข้ามาสู่พุทธจักรนี้ เมื่อปฏิบัติตามด้วยดีแล้ว ย่อมไม่มีตกต่ำ มีแต่เจริญขึ้นด้วยคุณทั้งหลาย มีศีลเป็นต้นโดยส่วนเดียว ดังที่เราสวดกันว่า **ธมโม กุโลกปตนา ตทธาริ-ธาริ** พระธรรมมีปรกติทรงไว้ซึ่งผู้ทรงธรรมนั้น ไม่ให้ตกไปสู่โลกที่ชั่ว เพราะพุทธจักรคือพระธรรมวินัยนี้ เป็นแหล่งที่มีความบริสุทธิ์เป็นอย่างยิ่ง มีความสงบอย่างไพศาล ท่านจึงแสดงว่ามีความอัศจรรย์เทียบกับความอัศจรรย์ของมหาสมุทร ๘ ประการคือ

๑. พระธรรมวินัยนี้ มีสิกขาปฏิบัติลุ่มลึกไปโดยลำดับ ไม่ข้ามลัดถึงรู้แจ้งแห่งตลอดพระอรหัตต์แต่ต้นทีเดียว เทียบมหาสมุทรที่ลุ่มลึกไปโดยลำดับ ไม่ลัดถึงลงแต่ต้นทีเดียว

๒. พระพุทธสาวกย่อมไม่ล่วงสิกขาบทบัญญัติ แม้เพราะชีวิต เทียบมหาสมุทรที่มีปรกติภาพตั้งอยู่ไม่ล่วงฝั่ง

๓. สงฆ์ย่อมไม่อยู่ร่วมกับบุคคลทุศีล ผู้มิใช่สมณะ แต่ยังบัญญัติว่าเป็นสมณะ ย่อมประชุมกันยกผู้นั้นออกเสียจากหมู่โดยเร็ว ผู้นั้นแม้นั่งในท่ามกลางสงฆ์ ก็ชื่อว่า เป็นผู้ไกลจากสงฆ์ และสงฆ์ก็ไกลจากผู้นั้น เทียบกับมหาสมุทรที่ไม่อยู่ร่วมกับซากศพ ย่อมซัดขึ้นสู่ฝั่งโดยเร็ว

๔. วรรณะทั้ง ๔ คือ กษัตริย์ พรหมณ์ แพศย์ ศูทร เข้ามาบวชใน พระธรรมวินัยแล้ว ก็ละชื่อโคตรเดิม ถึงความนับว่าพระสมณศากยปุตติยะ เหมือน กันหมด เทียบแม่น้ำใหญ่ทั้งหลายถึงมหาสมุทรแล้ว ก็ละชื่อโคตรเดิม ถึงความนับว่า มหาสมุทรเหมือนกันหมด

๕. ความพร่องหรือความเต็มด้วยนิพพานธาตุย่อมไม่ปรากฏ เพราะแม้ ถ้าภิกษุเป็นอันมากปรินิพพานด้วยอนุปาทิสถนิพพานธาตุ เทียบความพร่องหรือ ความเต็มแห่งมหาสมุทรไม่ปรากฏ เพราะสายน้ำทั้งหลายในโลกไหลมารวมยัง มหาสมุทร ข้ำธารน้ำก็ยังคงจากอากาศมารวมอยู่อีกด้วย

๖. ในพระธรรมวินัยนี้มีรสอันเดียว คือมีวิมุตติเป็นรส เทียบมหาสมุทรมี รสอันเดียว คือมีรสเค็ม

๗. พระธรรมวินัยนี้มีรัตนะมาก มีรัตนะเป็นอเนก คือสติปัญญา ๔ สัมมปธาน ๔ อิทธิบาท ๔ อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗ มรรคมีองค์ ๘ เทียบ มหาสมุทรที่มีรัตนะมาก มีรัตนะเป็นอเนก มีมุกดา มณี ไพฑูรย์ เป็นต้น

๘. พระธรรมวินัยนี้เป็นอवासที่อยู่ของมหาภูต คือผู้ประเสริฐทั้งหลาย คือ พระโสดาบัน พระผู้ปฏิบัติเพื่อทำให้แจ้งโสดาปัตติผล พระสกทาคามี พระผู้ ปฏิบัติเพื่อทำให้แจ้งสกทาคามีผล พระอนาคามี พระผู้ปฏิบัติเพื่อทำให้แจ้ง อนาคามีผล พระอรหันต์ พระผู้ปฏิบัติเพื่อเป็นพระอรหันต์ เทียบมหาสมุทรเป็น ที่อยู่ของมหาภูต คือสัตว์ใหญ่ทั้งหลาย มีปลาตมิ ปลาตมิงคละ เป็นต้น

ในพุทธจักร คือพระธรรมวินัยนี้มีของดีอยู่เป็นอันมาก เป็นอัครจรรยที่ไม่มี หรือหาไม่ได้ในที่อื่น เทียบกับมหาสมุทรดังกล่าวมา เพราะฉะนั้น การเข้ามาบวช ใน พระธรรมวินัยนี้จึงเป็นการดี เพราะเป็นโอกาสที่จะได้ถือเอาความดีได้ทุก ๆ อย่าง เทียบเหมือนอย่างการเข้าไปสู่บ่อแห่งรัตนะ ก็เป็นโอกาสที่จะถือเอารัตนะทั้งหลาย ได้ตามต้องการ แต่ก็พึงทราบว่าเฉพาะการเข้ามาบวชก็เป็นเพียงโอกาสเท่านั้น ถ้าผู้ บวชไม่ใช่โอกาสนี้เพื่อประพฤติปฏิบัติให้ดีตามพระธรรมวินัย ก็จะไม่ได้รับความดีที่ มีอยู่ในพระธรรมวินัย ถ้ายิ่งประพฤติชั่วเสียหาย ผิดพระธรรมวินัย ก็กลายเป็นได้รับ โทษ ทำการบวชที่เป็นการดีให้กลายเป็นไม่ดี เข้าในคำว่าบวชไม่ดีที่ตรงกันข้ามกับ บวชดี การบวชจะดีกว่าไม่บวชก็เฉพาะการบวชที่ตรงกันข้ามกับบวชไม่ดีเท่านั้น

ถ้าบวชไม่ดีแล้วสู้ไม่บวชไม่ได้ แต่ก็มีผู้บวชที่ดีและผู้บวชที่ไม่ดีคู่กันอยู่ ท่านจึงระบุชื่อผู้บวชในทางต่าง ๆ ไว้เป็นอันมาก เช่น

๑. บวชชนิดต่าง ๆ ที่คนไทยชอบพูดกัน คือบวชเล่น บวชลอง บวชครอง ประเพณี บวชหนี้สงสาร บวชผลาญข้าวสุก บวชสนุกตามเพื่อน บวชเล่น คือบวชเพื่อหาของเล่น บวชลอง คือบวชเพื่อทดลอง บวชครองประเพณี คือบวชเพื่อรักษาประเพณี บวชหนี้สงสาร คือบวชเพื่อปฏิบัติออกจากทุกข์ บวชผลาญข้าวสุก คือบวชอาศัยพระศาสนาгин ไม่เล่าเรียนศึกษาปฏิบัติ บวชสนุกตามเพื่อน คือเห็นเพื่อนบวชนึกสนุกก็บวชตามไป บวชเหล่านี้ความซัดอยู่แล้วว่าชนิดไหนเป็นบวชดี ชนิดไหนเป็นบวชไม่ดี แต่แม้จะตั้งเจตนาอย่างไรในตอนแรก เมื่อบวชถูก บวชปฏิบัติดี ก็บวชนี้ว่าดีได้

๒. บวชชนิดต่าง ๆ ที่ท่านผูกเป็นศัพท์เรียกยกมากล่าวพร้อมทั้งอธิบาย คือ

(๑) **อุปชวีริกา** เข้าบวชในศาสนาพราหมณ์หาเลี้ยงชีวิตเป็นสุข ๆ เท่านั้น

(๒) **อุปกิฬิกา** เข้าบวชในศาสนาอาศัยหาของเล่นพอเป็นสุข ๆ เท่านั้น

(๓) **อุปทุลิกา** เข้าบวชในศาสนาเป็นผู้ประทุษร้ายต่อตระกูล คือประจบชาวบ้านด้วยช่วยธุระทำการงานของเขาบ้าง ให้สิ่งของแก่เขาบ้าง ชื่อว่าเป็นผู้บวชประทุษร้ายศาสนา หาเลี้ยงชีวิตไม่ชอบธรรม ทำให้ศาสนาเสื่อมเสียไป

(๔) **อุปมฺยทิกา** เข้าบวชในศาสนา เป็นคนหลงงมงาย ผิดหรือชอบก็ไม่ว่า หลับตาทำไป พระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ เป็นที่พึ่งของตัวก็หาไม่รู้จักไม่

(๕) **อุปนีสสรณิกา** เข้าบวชในศาสนาเพื่อจะออกจากทุกข์ ทำให้แจ้งซึ่งพระนิพพาน

๓. บวชชนิดไม่ดี คือบวชไป ๆ กลายเป็น **เถน** (แปลว่า โจรหรือขโมย ไม่ใช่เถรที่แปลว่ามั่นคง) บวชเป็นเถนนี้มีคำเรียกกันเป็นอันมาก เช่นที่ท่านเรียกว่า ไหลเถน งมเถน ระย้าเถน ไหลเถนได้แก่บวชแล้วประพฤติเหลวไหล งมเถน ได้แก่บวชแล้วประพฤติงมงายไม่สำเหนียกให้รู้ผิดถูก ระย้าเถน ได้แก่บวชแล้วประพฤติย่ำยีสิกขาบทบัญญัติตั้งแต่เล็กจนถึงใหญ่

๔. ในบาลีเรียกผู้บวชไม่ดีว่า มหาโจร มี ๕ จำพวก คือ

(๑) ปาปิกษุผู้คิดปรารถนาปัจจัยลาภ พวกกันเที่ยวไปแสวงหาในคานา นิคมราชธานีทั้งหลาย มีผู้สักการะเคารพนับถือบูชา จึงได้ปัจจัยลาภนั้น ๆ ที่เขาถวาย เหมือนมหาโจรผู้ปรารถนาทรัพย์ คุมพวกกันเที่ยวปล้นในคานา นิคมราชธานีนั้น ๆ

(๒) ปาปิกษุผู้เรียนพระธรรมวินัยที่พระตถาคตประกาศแล้วก็นำแสดงแสวงหาปัจจัยลาภ ต่พระธรรมของพระพุทธเจ้าว่าเป็นของตนเอง

(๓) ปาปิกษุผู้ตามกำจัด คือโจทย์ผู้ประพฤติปฏิบัติดีด้วยโทษที่ไม่มีมีมูล

(๔) ปาปิกษุผู้ถือเอาของของสงฆ์ที่มีค่าแจกกันไม่ได้ไปสงเคราะห์คฤหัสถ์

(๕) ปาปิกษุผู้มีความปรารถนาลาภมาก พุดอวดอุตตริมนุสสรรมที่ไม่มีในตน จำพวกที่ ๕ นี้ ตรีสาวาเป็นยอดมหาโจร เพราะบริโภคน้ำข้าวของชาวแคว้นแคว้นด้วยความเป็นขโมย

๕. มหาโจรอีก ๕ จำพวก คือ

(๑) **วิสมนิสสิต** ปาปิกษุผู้ประกอบด้วยกายกรรม วาจากรรม มโนกรรมที่ไม่สมควรอันเทียบด้วยที่ขรุขระ เหมือนมหาโจรผู้อาศัยถิ่นขรุขระประกอบโจรกรรม

(๒) **คหณนิสสิต** ปาปิกษุผู้เป็นมิถิฉาทิฎฐิ ประกอบด้วยความเห็นผิดอันถือเอาที่สุดว่าโลกเที่ยง โลกไม่เที่ยงเป็นต้น ซึ่งขัดกับมติทางพระพุทธศาสนา เทียบกับดงรกชัฏ เปรียบเหมือนมหาโจรผู้อาศัยถิ่นดงรกชัฏประกอบโจรกรรม

(๓) **พลวนนิสสิต** ปาปิกษุผู้อาศัยบุคคลผู้มีกำลังอำนาจให้ช่วยป้องกันด้านทานไม่ให้ถูกว่ากล่าว เปรียบเหมือนมหาโจรผู้อาศัยผู้มีกำลังอำนาจประกอบโจรกรรม

(๔) **โภคจาตี** ปาปิกษุผู้ให้สิ่งของแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่ง ให้ช่วยออกหน้า กลบเกลื่อนปิดบังความชั่ว เปรียบเหมือนมหาโจรผู้ให้ทรัพย์เป็นสินบนแก่ผู้มีอำนาจประกอบโจรกรรม

(๕) **เอกจาตี** ปาปิกษุผู้ซ่อนทำชั่วเฉพาะผู้เดียว เปรียบเหมือนมหาโจรผู้เที่ยวไปทำโจรกรรมแต่ผู้เดียว เพราะกลัวว่าจะแพร่หลายออกไปภายนอก

ปาปิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการเหล่านี้ ตรัสว่าย่อมบริหารตน ให้ ถูกทำลาย มีโทษอันวิญญูชนติเตียน ย่อมประสบสิ่งที่ไม่ใช่บุญเป็นอันมาก

บวชนิตต่าง ๆ ตามที่ยกมากล่าวนี้ย่นย่อลงเป็น ๒ คือ บวชไม่ดี เพราะบวช แล้วประพฤตินี้ดี ๑ บวชดี เพราะบวชแล้วประพฤตินี้ดี ๑ โดยมากท่านแสดงในทาง บวชไม่ดี เพราะประพฤตินี้ดี แต่ก็พึงทราบว่ามี เมื่อประพฤตินี้ตรงกันข้าม ก็ย่อมเป็น บวชดี

อนึ่ง แม้ตั้งใจบวชดีตั้งแต่แรก แต่เมื่อบวชแล้วก็ยังถือเอาประโยชน์ของการ บวชได้ต่าง ๆ กัน ดังที่มีแสดงไว้ในพระสูตรหนึ่งว่า กุลบุตรผู้มีศรัทธาออกบวช ด้วย คิดอย่างที่เราทั้งหลายสวดกันอยู่ว่า **เต มยฺ โอตินฺณมมฺห ชาตียา ชรามรณน** เป็นต้น แปลว่า เราทั้งหลายนั้น เป็นผู้อันชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกขะ โทมนัส อุกุยาสา หยั่งลงแล้ว เป็นผู้อันทุกข์หยั่งลงแล้ว มีทุกข์เป็นเบื้องหน้า แม้เอนความทำ ที่สุดแห่งทุกข์ทั้งสิ้นนี้พึงปรากฏดังนี้ ก็ยังถือเอาผลได้ต่าง ๆ กันเป็น ๕ จำพวก คือ

๑. *บวชได้กึ่งใบของต้นไม้พรมจรรย์* คือบวชแล้วได้ลาภสักการะและความสรรเสริญก็ดีใจเต็มตำริเท่านั้น ไม่คิดจะทำดีอะไร ยกตนข่มท่าน มัวเมาประมาท อยู่ ด้วยลาภสักการะและความสรรเสริญนั้น จึงไม่พ้นทุกข์ เหมือนบุรุษต้องการแก่น ไม้ พบต้นไม้มีแก่นแล้วสำคัญกิ่งใบว่าแก่น ตัดเอากิ่งใบไป ไม่สำเร็จกรณีะที่ใช้แก่น ฉะนั้น บวชได้อย่างนี้จึงเรียกว่า บวชได้กึ่งใบคือลาภไป

๒. *บวชได้กะเทาะเปลือก* คือบวชแล้วไม่ประมาททำสีลสัมปทา ความถึงพร้อมด้วยศีลให้สำเร็จ ก็ดีใจเต็มตำริเพียงนั้น ยกตนข่มท่าน มัวเมาประมาทอยู่ ด้วย สีลสัมปทาของตน จึงไม่พ้นทุกข์ เหมือนสำคัญกะเทาะเปลือกว่าแก่น ตัดเอากะเทาะ เปลือกไป ไม่สำเร็จกรณีะที่ใช้แก่น ฉะนั้น บวชได้เท่านี้จึงชื่อว่า บวชได้กะเทาะ เปลือกคือศีลไป

๓. *บวชได้เปลือก* บวชแล้วไม่ประมาท ทำสีลสัมปทาให้สำเร็จก็ดีใจ แต่ ยังไม่เต็มตำริ เป็นผู้ไม่ประมาท ทำสมาธิสัมปทาความถึงพร้อมด้วยสมาธิให้สำเร็จ ต่อไป ก็ดีใจเต็มตำริเพียงเท่านั้น ยกตนข่มท่าน มัวเมาประมาทด้วยสมาธิสัมปทา ของตน จึงไม่พ้นทุกข์ เหมือนสำคัญเปลือกว่าแก่น ตัดเอาเปลือกไป ไม่สำเร็จ กรณีะที่ใช้แก่น ฉะนั้น บวชได้เท่านี้จึงชื่อว่า บวชได้เปลือกคือสมาธิไป

๔. *บวชได้กระทู้* คือบวชแล้วไม่ประมาท ทำศีลสัมปทา สมาธิสัมปทา ให้สำเร็จก็ยินดี แต่ยังไม่เต็มตำริ เป็นผู้ไม่ประมาท ทำญาณทัสสนะความรู้เห็นตามเป็นจริงที่เป็นตัวปัญญาให้สำเร็จต่อไปก็ตั้งใจเต็มตำริเพียงเท่านั้น ยกตนข่มท่าน มัวเมาประมาทอยู่ด้วยญาณทัสสนะของตน เหมือนสำคัญกระทู้ว่าแก่น ตัดเอากระทู้ไป ไม่สำเร็จกรณีะที่ใช้แก่น ฉะนั้น บวชได้แม้ถึงเท่านั้นก็ชื่อว่า บวชได้กระทู้ คือ ญาณทัสสนะไป

๕. *บวชได้แก่น* คือบวชแล้วเป็นผู้ไม่ประมาท ทำศีลสัมปทาตลอดถึง ญาณทัสสนะให้สำเร็จก็ยินดี แต่ก็ยังไม่เต็มตำริ ทำวิมุตติ คือความหลุดพ้นให้สำเร็จเหมือนพบต้นไม้มีแก่นแล้วรู้จักแก่น ตัดเอาแก่นไป สำเร็จกรณีะที่ต้องใช้แก่น ฉะนั้น บวชได้ผลที่สุดอย่างนี้จึงชื่อว่า บวชได้แก่นคือวิมุตติ

ผู้บวช ๕ จำพวกนี้ ตั้งแต่จำพวกที่ ๒ ขึ้นมา ชื่อว่าบวชดีตามลำดับ เพราะอย่างน้อยก็เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีล แต่ไม่ตีในคุณที่ยิ่ง ๆ ขึ้นไป เพราะประมาทหยุดเสียเพียงนั้น ไม่พยายามสืบต่อไปจนถึงที่สุด ถึงอย่างนั้น เมื่อบวชแล้วทำดีได้เท่าใด ก็ได้ประโยชน์มีอานิสงส์เป็นต้นของการบวชเท่านั้น ดังที่ตรัสไว้แปลความว่า

ภิกษุทั้งหลาย พรหมจรรย์นี้อันบุคคลประพฤติรักษามีศึกษาเป็นอานิสงส์ มีปัญญาเป็นอย่างยิ่ง มีวิมุตติเป็นสาระ มีสติเป็นอธิปไตย เก็บความอธิบายในพระสูตรนั้นว่า

มีศึกษาเป็นอานิสงส์ คือสมทานศึกษาในสิกขาบททั้งหลาย ทำให้ไม่ให้เป็นท่อน ไม่ให้เป็นช่อง ไม่ให้ค้าง ไม่ให้พร้อย ซึ่งอภิสมจาริกการศึกษา โดยประการที่ทรงบัญญัติเพื่อความเสื่อมใสแก่ผู้ไม่เสื่อมใส เพื่อความเสื่อมใสยิ่งขึ้นแก่ผู้เสื่อมใสแล้ว และซึ่งอาทิพรหมจรรย์การศึกษา โดยประการที่ทรงบัญญัติ เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบ โดยประการทั้งปวง

มีปัญญาเป็นอย่างยิ่ง คือพิจารณาธรรมทั้งปวง ให้เห็นด้วยปัญญา โดยประการที่ทรงแสดงธรรมเพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบโดยประการทั้งปวง

วิมุตติเป็นสาระ คือถูกต้องธรรมทั้งปวงด้วยวิมุตติ โดยประการที่ทรงแสดงธรรม เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบโดยประการทั้งปวง

มีสติเป็นอธิปไตย คือ ตั้งสติไว้เห็นในภายในว่า

เราจักทำอภิสมาจาริกาสิกขาที่ยังไม่บริบูรณ์ให้บริบูรณ์ หรือจักอนุเคราะห์
อภิสมาจาริกาสิกขาที่บริบูรณ์ด้วยปัญญาในข้อนั้น ๆ อย่างนี้

เราจักทำอาทิพรหมจริยาสิกขาที่ยังไม่บริบูรณ์ให้บริบูรณ์ หรือจักอนุเคราะห์
อาทิพรหมจริยาสิกขาที่บริบูรณ์ด้วยปัญญาในข้อนั้น ๆ อย่างนี้

เราจักพิจารณาธรรมที่ยังมิได้พิจารณาให้เห็นด้วยปัญญาในข้อนั้น ๆ หรือจัก
อนุเคราะห์ธรรมที่พิจารณาเห็นแล้วด้วยปัญญาในข้อนั้น ๆ อย่างนี้

เราจักถูกต้องธรรมที่ยังมิได้ถูกต้องด้วยวิมุตติ หรือจักอนุเคราะห์ธรรมที่ถูก
ต้องแล้ว ด้วยปัญญาในข้อนั้น ๆ อย่างนี้

รวมความว่า การบวชที่ได้ชื่อว่าบวชดีนั้น เมื่อจะกล่าวตั้งแต่ต้น ก็ต้องกล่าว
จำเดิมแต่ตั้งเจตนามาบวช คือตั้งเจตนามาดี มุ่งบุญกุศล เข้ามาบวชถูกวิธี บวชเป็น
อุปสัมบัน อุปสมบทสำเร็จ (หรือบรรพชาเป็นสามเณรสำเร็จ) ไม่ใช่บวชแล้ว เป็น
อนุสัมบันเพราะบวชผิดวิธี ดังที่แสดงไว้ในบางสิกขาบทในพระปาฏิโมกข์ ครั้นบวช
แล้วก็ตั้งใจศึกษาปฏิบัติพระธรรมวินัยของผู้บวช ตั้งใจถือเอาประโยชน์ของการบวช
ตั้งใจถือเอาอันประสงค์ของการบวชให้ได้ตามสามารถ อย่างนี้จึงจะเป็นการบวชดีตาม
ภูมิตามชั้น จะบวชดีอย่างนี้ได้ ก็ต้องอาศัยอุปการธรรมดังจะเลือกมากล่าวพอเป็น
ข้อแนะนำ ดังต่อไปนี้

๑. ตั้งอยู่ในสังวร คือสำรวมปฏิบัติพระวินัย มีหิริโอตตปปะ ฐู่ละอายและ
เกรงกลัวในโทษแม้แต่เล็กน้อย สำรวมตาหู เป็นต้น ตลอดถึงสำรวมใจให้ดูให้ฟังตลอด
ถึงให้คิดแต่ในทางที่ชอบ เว้นดูเว้นฟังตลอดถึงวันคิดในทางที่ยั่วกิเลส หรือยั่วให้ล่วง
พระวินัย

๒. ตั้งใจศึกษาสำเนียงให้ทราบข้อผิดถูกอย่างที่เรียกว่าบวชเรียน และ
ปฏิบัติให้ถูกให้ชอบ

๓. ควบคุมจิตให้สงบ เว้นการหรือทางที่จะทำให้จิตกำเริบฟุ้งช่านออกไป
นอกทาง ท่านแสดงว่ารักษากิจเพียงอย่างเดียว เป็นอันได้รักษาสิ่งอื่น ๆ ทั้งหมด

๔. ทำความเห็นให้ถูกให้ตรงต่อพระธรรมวินัย เรื่องความเห็นนี้เป็นข้อ
สำคัญ เพราะจะประพฤติในการใดก็ต้องเห็นดีในการนั้น ถ้ายังเห็นว่าพระธรรมวินัย

นี้ไม่เหมาะแก่ตน หรือเหมาะเฉพาะในเวลาที่เขาเท่านั้น ไม่เหมาะในเวลาที่เขาไป แล้ว และตนก็มาบวชอยู่ช่วงเวลาเล็กน้อยเท่านั้น ดังนั้นย่อมทำให้ฉันทะในอันที่จะปฏิบัติต่อไป การปฏิบัติก็ย่อหย่อนเรรวน ฉะนั้น ถ้าเกิดมีความเห็นเช่นนั้นขึ้น ก็พึงทราบว่าเป็นความเห็นที่ไม่ถูกไม่ตรง ต้องพยายามแก้ความเห็นเช่นนั้นเสีย เพื่อจะได้มีฉันทะอดุทธสาหะในการปฏิบัติพระธรรมวินัยเต็มความสามารถตามกำหนดเวลาของตน ๆ

๕. ผิดปรารถนาให้ละพยศรัยที่เคยมีมา ให้เชื่องชินต่อความตึจนถึงให้ทำชั่วได้ยาก ทำดีได้ง่าย ตามภูมิชั้นของกัลยาณบุพขุนขึ้นไปถึงจะยังต้องหน่ายต้องตึดสิ่งหนึ่งสิ่งใดอยู่ก็ให้หน่ายชั่วตึดดี รวมความว่าเมื่อเข้ามาบวชแล้วต้องให้ชนะตน ในข้อใดข้อหนึ่งให้ต่างจากเมื่อยังไม่ได้บวช

๖. ตั้งใจถือเอาประโยชน์ของการบวชให้ได้ตามสามารถด้วยตั้งใจปฏิบัติในสิกขา ๓ คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ที่พระอุปัชฌาย์ได้สั่งสอนไว้ตั้งแต่ยังเป็นนาค เข้ามาขอบรรพชาอุปสมบท อย่างที่เป็นพื้นก็ตั้งใจปฏิบัติพระวินัยให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ เพื่อให้สำเร็จเป็นศีลสัมปทา ซึ่งเป็นประโยชน์ขั้นต้นขั้นต่ำของการบวช แม้ในบัดนี้ เราจะยังไม่ได้ประสบถึงวิมุตติ ก็พึงเป็นผู้ไม่ประมาท ตั้งใจทำความอดิษฐานดังที่สวดกันอยู่ว่า **สุจิรปรินิพพุตมปี ตั กควนตึ อุททิสส อรหนตึ สมนาสมพุทธี** เป็นต้น แปลว่า เราทั้งหลาย มีศรัทธาออกจากเรือนบวชเป็นผู้ไม่มีเรือน อุทิศต่อพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า แม้ปรินิพพานานนักแล้วพระองค์นั้น ประพฤติอยู่ซึ่งพรหมจรรย์ ในพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ถึงพร้อมด้วยสิกขาสาขีพของภิกษุทั้งหลาย ขอพรหมจรรย์ของเราทั้งหลายนั้น จงเป็นไปเพื่อทำที่สุตแต่แห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้เทอญ ดังนี้

เมื่อเราทั้งหลายได้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบส่วนหนึ่ง ได้ตั้งใจชอบต่อคุณชั้นสูง ๆ ที่ยังไม่ได้บรรลุอีกส่วนหนึ่ง ก็ชื่อว่าได้ปฏิบัติและตั้งใจถูกทางของการบวช พึงปิตึยนต์ว่าได้ทำการบวชของตนให้ดี อาจที่จะกล่าวในที่ไหน ๆ หรือเรียกใครให้มาคู้ได้ตั้งพระธรรมคุณบวชว่า **เอหิปลสิโก** ควรที่จะกล่าวเรียกว่า ท่านจงมาคู้ ดังนี้

บวชดีนี่ดีอย่างไร พึงเห็นความที่ควรกล่าววาทึตึดต่อไปนี้

๑. ได้ประพฤติความดีอย่างสูง อย่างน้อยก็สูงกว่าภูมิคฤหัสถ์ ฉะนั้น เขา

จึงให้วักราบเคารพบูชา ถ้าประพาศติเสมอ ๆ เข้า เขาก็ไม่จำเป็นต้องให้วักราบ ผู้หลัก
ผู้ใหญ่ เช่นมารดาบิดาเป็นต้น ให้วักราบบุตรของตนผู้บวชแล้ว ก็เพราะนับถือว่าทรง
เพศและทรงความประพาศติตัวอย่างสูง

๒. ได้ทำสิ่งที่ได้รับนิยมยกย่องว่าดี สิ่งทั้งหลายที่นิยมว่าดีนั้น ถ้าได้ประสบ
พบผ่านก็เป็นลาภของตนแต่ละอย่าง

๓. ได้เข้าใกล้ชีวิตพระธรรมวินัย ได้เข้าเนื่องในพระสังฆรัตน ได้เป็นพุทธศาสนิก
จริง ๆ ได้สืบอายุพระพุทธศาสนา เพราะเมื่อเป็นคฤหัสถ์ก็ย่อมไม่มีโอกาสประพาศติ
ใกล้พระธรรมวินัยเหมือนเมื่อบวช จะประพาศติได้ก็แต่ที่สมควรแก่ภูมิคฤหัสถ์ เมื่อบวช
แล้วย่อมมีโอกาสที่จะประพาศติได้เต็มที่ เพราะฉะนั้น จึงชื่อว่าได้เข้าใกล้ชีวิตพระธรรม
วินัย และเมื่อได้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ เป็น **สุปฏิปันโน** ปฏิบัติดี **อุสุปฏิปันโน** ปฏิบัติ
ตรง **ฉายปฏิปันโน** ปฏิบัติเป็นธรรม **สามจีปฏิปันโน** ปฏิบัติชอบยิ่ง ก็ชื่อว่าได้เข้า
เนื่องในพระสังฆรัตน ผู้ที่ปฏิบัติเนื่องในพระสังฆรัตนเช่นนี้ จึงชื่อว่า เป็นพุทธศาสนิก
ที่แท้จริง เพราะถ้านับถือพระพุทธศาสนาสักแต่ว่า ไม่ได้ปฏิบัติธรรมในศาสนาอย่าง
ใด หรือปฏิบัติธรรมที่เป็นสามัญที่ศาสนาอื่น ๆ ก็มีอยู่ ก็ยังไม่ถือว่าเป็นพุทธศาสนิก
จริงโดยเฉพาะ ต่อเมื่อได้ปฏิบัติธรรมที่เป็นส่วนพิเศษ อันมีเฉพาะในพระพุทธศาสนา
จึงชื่อว่า เป็นพุทธศาสนิกจริงโดยเฉพาะ และชื่อว่า ได้สืบอายุพระพุทธศาสนา เพราะ
พระพุทธศาสนาสืบมาได้ก็ด้วยมีผู้ออกบวชปฏิบัติสืบ ๆ กันมา ถ้าไม่มีผู้ออกบวช
พระพุทธศาสนาก็เหมือนไม่มี ถ้าจะแย้งว่าเพียงเรียนรู้ และปฏิบัติ ทั้งเป็นคฤหัสถ์
ก็ได้มีใช้หรือ โฉนจะต้องบวช ก็ฟังตอบว่าก็ได้อย่างคฤหัสถ์ แต่ไม่ได้อย่างผู้บวช เป็น
เหมือนทิ้งลำตัน เก็บแต่กิ่งใบหรือสะเก็ดเล็ก ๆ น้อย ๆ เมื่อทิ้งลำตันเสียแล้ว ในที่สุด
ก็จะไม่มีกิ่งใบ ฉะนั้น การบวชแม้ชั่วคราว จึงชื่อว่า ได้ช่วยสืบอายุพระพุทธศาสนา
เพราะได้เข้ามาสืบรักษาลำตัน เป็นอันได้ช่วยรักษากิ่งใบไว้ให้คฤหัสถ์ทั้งหลายด้วย

๔. ได้ทำความปลื้มปิติและเพิ่มพูนบุญกุศล ให้แก่มารดาบิดาญาติมิตร
สหาย มารดาบิดาที่เป็นพุทธศาสนิกโดยมาก เมื่อมีบุตรก็มักปรารถนาให้ได้บวช หรือ
อย่างน้อยก็รู้ว่าอาจจะได้บวชบุตร และเมื่อได้บวชก็มีความปลื้มปิติ เพราะได้สำเร็จ
สมประสงค์ในสิ่งที่เรียกว่าเป็นบุญอย่างสูง และเพราะได้ทำอุปกาศติที่สำคัญแก่บุตร
ด้วยการให้อริยทรัพย์ (ทรัพย์ที่ประเสริฐ) ดังเช่นพระบรมศาสดาประทานอริยทรัพย์
ให้แก่พระราหุล เรื่องโดยย่อมีว่า เมื่อพระบรมศาสดาเสด็จกรุงกบิลพัสดุ์ พระนาง

พิมพ์ได้ทรงนำพระราหุลเข้าเฝ้า ทรงสอนให้พระราหุลทูลขอสมบัติของบิดาที่บุตรพึงได้ พระพุทธองค์ทรงเห็นว่าทรัพย์อื่นที่จะยิ่งกว่าอริยทรัพย์ไม่มี จึงตรัสสั่งพระสารีบุตรเถระให้บรรพชาพระราหุลเป็นสามเณร จึงมีสามเณรขึ้นเป็นองค์แรก อนึ่งได้เป็นเหตุเจริญศรัทธาและทานศีลเป็นต้น ของมารดาบิดาญาติมิตรสหาย เพราะเป็นโอกาสให้มารดาบิดาญาติมิตรสหาย ได้บำเพ็ญบุญต่าง ๆ ตั้งแต่ปรารถนารบวชโดยลำดับมา เป็นอันได้ชักนำมารดาบิดาญาติมิตรสหายให้เข้าใกล้ชีวิตสนิหพระพุทธานุศาสนาน่าทึ่งกล่าววามารดาบิดาเมื่อได้บวชบุตรของตน ย่อมเชื่อว่าได้เป็นญาติในพระพุทธศาสนาดังนี้ และเมื่อมีโอกาสได้แสดงธรรมที่ตนได้บวชเรียนมาแก่ท่านในกาลอันควร ชักนำให้ท่านเจริญด้วยคุณทั้งหลาย ก็ชื่อว่าได้ปฏิการทำนโดยธรรม ท่านแสดงว่าการตอบแทนด้วยประการอื่น เช่นด้วยยามิส คือพัสดุด่าง ๆ ก็เป็นการตอบแทนแต่ละอย่าง แต่เป็นการตอบแทนที่ยังไม่เสร็จ ส่วนการตอบแทนด้วยทำให้ท่านตั้งอยู่ในคุณมีศรัทธาเป็นต้น เป็นการตอบแทนเสร็จ นี้ก็คือตอบแทนด้วยอริยทรัพย์นั่นเอง พึงกล่าวได้ว่า โอกาสที่มารดาบิดาจะอุปัฏฐการบุตรด้วยอริยทรัพย์ ไม่มีโอกาสอื่นจะยิ่งไปกว่าการให้บุตรได้บวช โอกาสที่บุตรจะปฏิการทำนตอบแทนมารดาบิดาด้วยอริยทรัพย์ ก็ไม่มีโอกาสอื่นยิ่งไปกว่าโอกาสบวช บวชทำความปลื้มปิติและเจริญบุญกุศลอย่างนี้ จึงชื่อว่าได้ทำการทดแทนคุณของมารดาบิดาอย่างหนึ่ง

๕. ได้ปาฏิโกค คือความรับประกันตนเองว่าสามารถประพฤติกุศลได้ เพราะการบวชที่เป็นการบวชดี ต้องประพฤดิพระธรรมวินัยอย่างประณีต เมื่อบวชแล้วประพฤติดีได้แม้ชั่วกาลเวลาที่กำหนด ก็ชื่อว่าเป็นผู้อันพระพุทเจ้าได้ทรงให้ความรับประกันแล้ว เมื่อเป็นเช่นนี้ โฉนจะไม่อาจประพฤดิตนเป็นคนดีในภูมิภคหุสได้ ฉะนั้น การเข้ามาบวชจึงชื่อว่าได้เข้ามาสอบความประพฤดิ เมื่อบวชดีจนถึงสึกออกไปด้วยดี ก็ชื่อว่าเป็นการสอบไล่ได้ตามหลักสูตรของคนดี ได้รับความรับประกันไป โบราณจึงเรียกผู้สึกออกไปว่า จิต ที่มาจากคำว่าบัณจิต และให้ความไว้นือเชื่อใจว่า สามารถเป็นผู้ครองเรือนได้ดี

๖. ได้เข้ามาสร้างนิสสัยอุปนิสัยในทางดี เพราะการบวชเป็นการอบรมบ่มนิสัยอุปนิสัยดีให้เกิดขึ้น ด้วยมีพระธรรมวินัยเป็นเครื่องอบรม มีพระอุปัชฌาย์อาจารย์เป็นผู้ช่วยอบรม และต้องอยู่ในขอบเขต แวดล้อมอยู่ด้วยสหพรหมจารีทั้งหลาย ถูกเกียดกันให้ห่างไกลจากเครื่องอบรมในทางอื่น จึงเป็นโอกาสให้เกดินิสสัยอุปนิสัย

ในทางดีเพิ่มขึ้นไม่มากนักน้อย

๗. ได้ปฏิบัติกิจของลูกผู้ชาย เพราะเกิดมาเป็นลูกผู้ชายนั้น โดยปรกติที่นิยมกันอย่างโลก ๆ ว่าดีนั้น ก็ต้องเป็นทหารหรือเป็นอย่างใดอย่างหนึ่งที่เป็นโอกาสให้ได้ทำประโยชน์แก่ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ของตน เป็นบิดาสืบเชื้อวงศ์สกุล เป็นผู้ที่ได้บวชเรียน เพราะฉะนั้น เมื่อได้เข้ามาบวชเรียนก็เป็นอันได้ปฏิบัติหน้าที่เฉพาะในข้อนี้ให้สำเร็จไป

การบวชดีควรกล่าวว่าย่างนี้ และก็น่าจะยกมากล่าวยังไม่หมด เพราะฉะนั้น เมื่อเราได้ตรวจดูการบวชของเราเห็นว่าบวชดี เพราะได้บวชถูก บวชศึกษาปฏิบัติดี ทั้งได้ตั้งอธิษฐานเพื่อความดียิ่ง ๆ ขึ้นไป ก็พึงยินดีโมทนาในการบวชของเรา และการบวชดีนี้แม้ชั่วคราก็เป็นบุญ เป็นนิสสัยอุปนิสัยในทางดี เป็นอนุสรณียะที่ประทับอยู่กับใจ เป็นเครื่องนำความสุขบริสุทธิ์ ความสงบร่มเย็นมาให้เราเนื่อง ๆ ทุกเวลาที่เราได้ระลึกถึง

ขอตั้งความปรารถนาให้เราทั้งหลายได้พิจารณาเห็นการบวชของตน ๆ เป็นการบวชดีทั่วกัน เทอญ

บวชเรียน... กรรมคืออะไร

บัดนี้ จักแสดงธรรมะเป็นเครื่องอบรมในการปฏิบัติบรมจิต ในเบื้องต้น ก็ขอให้ทุก ๆ ท่านตั้งใจบวชน้อมน้อมสมาธิพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ตั้งใจถึงพระองค์พร้อมทั้งพระธรรมและพระสงฆ์เป็นสรณะ ตั้งใจสำรวมกายวาจาใจให้เป็นศีล ทำสมาธิในการฟัง เพื่อให้ได้ปัญญาในธรรมะ

เราทั้งหลายย่อมได้ธรรมะจากสมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงควรระลึกถึงพระคุณของพระองค์ ในบัดนี้ จึงขอเชิญชวนให้ทุก ๆ คนได้ตั้งใจระลึกถึงพระคุณบวชว่า

อรรถ ซึ่งมีความหมายว่า ไม่ทรงมีที่ลี้ลับในอันจะกระทำกุศลบาปกรรมทั้งหลายแม้แต่น้อย เพราะทรงเป็นผู้ไกลกิเลส ทรงกำจัดข้าศึกคือกิเลส ทรงหักซึ่งของวงล้อม คือความเวียนวนทั้งหมด ทรงเป็นผู้สมควรด้วยประการทั้งปวง อันที่จริง ความลี้ลับในอันจะกระทำกุศลบาปกรรมทั้งหลายนั้นหาไม่มี เพราะบุคคลผู้กระทำความดีไม่ว่าดีไม่ว่าชั่ว แม้ว่าจะไม่มีใครเห็น ก็ต้องมีตนเองเป็นผู้รู้เป็นผู้เห็นในกรรมคือการกระทำของตน ทุกคนอาจจะปฏิเสธแก่คนอื่นได้ แต่ไม่อาจจะปฏิเสธตนเองได้ เพราะฉะนั้นจึงได้มีพระพุทธภาษิตตรัสเตือนไว้ว่า

“ชื่อว่าที่ลี้ลับแห่งบุคคลผู้กระทำบาปกรรมไม่มีอยู่ในโลก” เพราะฉะนั้น จึงสมควรระลึกถึงสิ่งจริงคือความจริง และพระพุทธภาษิตที่ตรัสสอนให้ระลึกถึงความ

* การปฏิบัติบรมจิต ณ ตึก สว ธรรมนิเวศ วัดบวรนิเวศวิหาร วันที่ ๕ กันยายน ๒๕๑๘

จริงดังกล่าว และตั้งใจละอกุศลบาปกรรมทั้งหลาย ทั้งในทีลับทั้งในที่แจ้งตาม
สามารถ ตามรอยพระยุคลบาทแห่งสมเด็จพระบรมศาสดาซึ่งเป็นผู้บริสุทธิ์บริบูรณ์
ด้วยประการทั้งปวง

คนโดยมากนั้นพากันไม่กลัวความชั่ว ก็เพราะนึกว่าจะสามารถปิดความ
ชั่วไม่ให้ผู้อื่นรู้ได้ และบางทีก็สามารถที่จะพุดจาหรือกระทำกลับความชั่วให้เป็น
ความดี หรือกลับความดีให้เป็นความชั่ว อันหมายถึงว่า ทำให้คนอื่น ๆ ต้องรับรอง
ว่า เป็นคนดีหรือเป็นคนชั่วตามที่ตนต้องการได้ เมื่อเข้าใจว่าตนเป็นผู้สามารถพลิก
ได้ดังนี้ จึงยิ่งทำให้เป็นผู้ไม่มี หิริ ความละอายใจ โอตตปะ ความเกรงกลัวต่อ
ความชั่วยิ่งขึ้น เป็นเหตุให้กระทำความชั่วยิ่งขึ้นไปอีก แต่อันที่จริงนั้น ความจริง
ย่อมหนีความจริงไม่พ้น กรรมอันใดที่บุคคลกระทำ เมื่อเป็นกรรมดีผู้กระทำก็เป็น
เจ้าของกรรมดีที่กระทำนั้น และก็ต้องได้รับผลดี กรรมอันใดที่เป็นกรรมชั่วที่
บุคคลกระทำ ผู้กระทำก็ต้องเป็นเจ้าของกรรมชั่วนั้น และก็ต้องได้รับผลของกรรม
ชั่วนั้น แต่ว่ากาลเวลาที่จะรับผลอันเป็นที่ปรากฏก็จะเป็นในปัจจุบันนี้บ้าง ในภาย
หน้าบ้าง หรือในเวลาที่ดี ๆ ไปจากภายหน้านั้นบ้าง จึงอาจจะเป็นระยะเวลาที่
นานอันทำให้คนทั้งปวงในปัจจุบันมองไม่เห็น

เมื่อเป็นดังนี้ จึงได้พากันเหยียบย่ำคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งอันที่จริงก็
เป็นการเหยียบย่ำตนเอง เพราะว่าทุก ๆ คนนั้น คนอื่นไม่สำคัญ ใครเขาจะว่าเราดี
หรือชั่ว ใครเขาจะรับรองว่าเราดีหรือเราชั่วหาสำคัญไม่ ความสำคัญนั้นอยู่ที่ตัวเรา
เอง เมื่อทำชั่วมิต้องรับชั่วมอง เมื่อทำดีก็ไม่ต้องรับดีเอง และทุก ๆ คนจะพบตนเอง
เฉพาะในวันนี้ในชาตินี้เท่านั้นหาใช่ไม่ แต่ว่าจะต้องพบตนของตนเองในชาติหน้า
และในชาติสืบ ๆ ไปด้วย เพราะฉะนั้น ก็ต้องพบผลของกรรม ทั้งกรรมดีและกรรม
ชั่วที่ตนกระทำไว้ ไม่ในชาตินี้ก็ในชาติหน้า ไม่ในชาติหน้าก็ในชาติถัด ๆ ไป แม้ว่าจะ
ยังไม่รู้ไม่เห็นชาติหน้าและชาติต่อ ๆ ไป แต่ว่าเชื่อคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไว้เป็น
ดึกว่า ปลอดคยกว่า เมื่อกระทำกรรมดีไว้ ชาติหน้าจะมีหรือไม่มีก็คงเป็นความดีอยู่
นั่นเอง เมื่อกระทำกรรมชั่วไว้ชาติหน้าจะมีหรือไม่มีก็คงเป็นความชั่วอยู่นั่นเอง และ
เมื่อเป็นกรรมดี ความจริงก็หาชั่วมิ เมื่อเป็นกรรมชั่ว แม้ใครจะว่าดี ก็หาดีไปไม่ ดี
ก็ต้องเป็นดี ชั่วมิต้องเป็นชั่วเสมอ เป็นสัจจะคือความจริง เพราะว่าอันสัจจะคือความ
จริงนั้นหาได้เป็นความจริงขึ้นด้วยใครเข้าใจว่าจริง คนว่าจริงไม่ แต่เป็นความจริง

ที่ตัวความจริงเอง บรรดาความจริงทุก ๆ อย่างก็เป็นอยู่ดังนี้ เหมือนอย่างว่าความจริงของเทียมที่เป็นของธรรมดาโลกนี้แหละ เช่นว่า เงินแท้ทองแท้ ถึงใครจะว่าเทียมก็ต้องเป็นของแท้อยู่นั้นแหละ แต่ว่าเงินปลอมทองปลอมใครจะว่าจริง ก็ต้องเป็นของปลอมอยู่นั้นแหละเป็นจริงหรือเป็นปลอมนั้นเกิดขึ้นที่ความจริงของสิ่งนั้นเอง ฉะนั้นจึงสมควรที่จะพิจารณาให้รอบคอบและเป็นผู้ไม่ประมาท หมั่นศึกษาปฏิบัติไปตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า พระธรรมคำสั่งสอนอันใดที่เป็นคำสั่งสอนน้อมเข้ามาภายใน เช่นสติปัญญา เป็นต้น ก็สามารถปฏิบัติสามารถที่จะรู้ด้วยตนเองได้ตามควรแก่การปฏิบัติ เพราะเป็นสิ่งที่มิได้อยู่ภายใน สิ่งที่มีอยู่ในปัจจุบัน ไม่ใช่ในภายนอก ไม่ใช่ในอดีต ไม่ใช่ในอนาคต

พระพุทธศาสนา คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่เป็นตัวพระศาสนาที่แท้จริงนั้นย่อมมีลักษณะเป็นดังนี้ คือมีอยู่ในภายใน และมีอยู่ในปัจจุบัน ไม่ใช่ในอนาคต ไม่ใช่ในอดีต เพราะฉะนั้น เมื่อได้ตั้งใจปฏิบัติกำหนดพิจารณาตามที่ทรงสั่งสอนแล้ว ก็สามารถที่จะปฏิบัติให้เป็นสติปัญญาเป็นวิชาเป็นวิมุติขึ้นได้แม้ในปัจจุบันนี้เอง แต่ว่าคำสั่งสอนที่ทรงแสดงถึงเรื่องชาติภพ เรื่องกรรมและผลของกรรมนั้นเป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับอดีต อนาคต และปัจจุบัน เช่น เกี่ยวข้องแก่ชาติอดีต เกี่ยวข้องแก่ชาติอนาคต เกี่ยวข้องกับชาติปัจจุบัน จึงไม่อาจจะรู้เห็นด้วยตนเองด้วยวิสัยของความรู้สามัญธรรมดานี้ได้ เว้นไว้แต่ท่านผู้ที่มีทิพยจักขุ คือดาทิพย์ แต่แม้เช่นนั้นก็ยังมิแสดงว่า ถึงจะมีทิพยจักขุ คือดาทิพย์ มองไปดูถึงชาติอนาคตได้เพียงชาติเดียวเท่านั้น ก็ยังเกิดมิจฉาทิฐิคือความเห็นผิดได้ เช่นว่า เห็นคนบางคนตายไปเกิดในทุกคติเช่น นรก เห็นคนบางคนตายไปเกิดในสุคติ คือโลกสวรรค์ แต่ว่าคนบางคนทีเห็นนั้นเคยรู้ว่าเขาทำชั่วอย่างนั้นทำชั่วยังนี้ แต่เมื่อเขาตายไป ไปเกิดในสวรรค์ในสุคติ หรือว่าคนบางคนทีรู้จักกัน เห็นเขาทำดี ทำดีอย่างนั้นทำดีอย่างนี้ แต่ว่าตายไปเกิดในนรกหรือว่าในทุกคติอื่น ๆ เมื่อเป็นดังนี้ เมื่อไม่รู้หลักตามพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ก็เลยเกิดมิจฉาทิฐิคือความเห็นผิดขึ้นว่า ทำชั่วได้ดี ทำดีได้ชั่ว แม้ผู้ที่มีทิพยจักขุคือดาทิพย์ซึ่งมองเห็นชาติอนาคตได้เพียงชาติเดียว ก็อาจมีความเห็นผิดดังกล่าวมานี้ได้

พระบรมศาสดาจึงได้ตรัสอธิบายไว้ว่า การที่คนทำดีในชาตินี้แต่บางทีไปเกิดในทุกคติ ความไปเกิดในทุกคตินั้นหาใช่เป็นผลของความดีที่เขาทำไม่ แต่เป็นผลของ

ความชั่วที่เขาทำไว้ก่อนความดีนั้นหรือหลังความดีนั้น หรือว่าเพราะ**อาสันนกรรม** คือกรรมใกล้ตาย จิตเศร้าหมองในเวลาใกล้จะตาย เมื่อเป็นดังนี้ก็ต้องไปทุกติ ส่วนคนที่ทำความชั่วที่เห็น ๆ กันว่าทำชั่วในชาตินี้ แต่ว่าตายไปเกิดในสุคติ เช่น ในสวรรค์เป็นต้นนั้น ความเกิดในสุคตินั้นหาใช่เป็นผลของกรรมชั่วที่เขาทำไม่ แต่ว่าเป็นผลของกรรมดีที่เขาทำไว้ก่อนแต่นั้นหรือภายหลังแต่นั้น หรือเพราะ**อาสันนกรรม** คือกรรมที่ใกล้ตายเป็นกรรมที่ดี เพราะว่ากรรมย่อมให้ผลตามสมควรแก่กรรมเสมอ ทำดีย่อมได้ดี ทำชั่วย่อมได้ชั่ว การให้ผลของกรรมนั้นก็ให้ในปัจจุบันบ้าง ในภายหน้าบ้าง ในเวลาที่ถัด ๆ ไปจากภายหน้าบ้าง เหมือนอย่างว่าให้ผลในชาตินี้บ้าง ชาติหน้าบ้าง ให้ผลในชาติที่ถัด ๆ ไปบ้าง เพราะฉะนั้น กรรมย่อมให้ผลที่เที่ยงแท้แน่นอนเสมอ แม้ในปัจจุบันนี้เองบุคคลก็ยังมีความเห็นผิดกัน อยู่ดังกล่าวเป็นอันมากกว่า คนนี้ทำชั่วแต่ว่าได้ดี คนนี้ทำดีไม่ได้ดีหรือกลับได้ชั่ว ก็เป็นเหตุผลอันเดียวกัน คือดีหรือชั่วอันเป็นผลที่ได้รับนั้น เป็นผลของกรรมดีหรือกรรมช่วนั้นเองที่ตนกระทำซับซ้อนเอาไว้ก่อนหรือหลังกรรมที่ตนเข้าใจว่าจะจะเป็นกรรมที่ให้ผลดังกล่าวนี้

ฉะนั้น **มิจฉาทิฏฐิ** คือความเห็นผิดในกรรม และผลของกรรมนั้นเป็นสิ่งที่ต้องระมัดระวังให้มาก คืออย่ามองแคบ อย่ามองสั้น แม้ว่าไม่สามารถจะมองไปให้ไกลได้ เพราะไม่สามารถจะมีญาณหยั่งรู้ไปไกลได้ ก็ให้มีศรัทธาคือความเชื่อต่อคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไว้ก่อนและเมื่อเชื่อในคำสั่งสอนของพระองค์แล้วมีความสังวรระวังตนปฏิบัติในทางที่ไม่ผิด ย่อมเป็นผู้พบความถูกความไม่ผิดอยู่เสมอแน่นอน ดังนี้ เมื่อเป็นดังนี้แล้ว ก็สามารถจะทำให้ตนเองเป็นผู้ประกอบกรรมที่บริสุทธิ์ทางกาย ทางวาจา ทางใจ อันตนเองก็ติเตียนตนเองไม่ได้ ผู้รู้ที่ใคร่ครวญแล้วก็ติเตียนไม่ได้ แม้ว่าธรรมชาติของสามัญชนจะมีทำดีบ้างทำชั่วบ้าง แต่ว่าก็ให้มีสติที่รู้ตัว ตั้งใจละความชั่ว แม้จะกระทำแล้ว ตั้งใจว่าไม่กระทำอีกและตั้งใจทำความดีให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป ทั้งในที่ลับ ทั้งในที่แจ้ง โดยไม่นึกว่าเราจะทำความดี ละเว้นความชั่ว เฉพาะในที่แจ้งเท่านั้น แต่ว่าถ้าในที่ลับแล้ว เราจะซ่อนทำความชั่ว ไม่ทำความดี ความคิดดังนี้ก็เป็นความคิดที่ผิด

ศิษย์ของพระตถาคตพุทธเจ้า ซึ่งเป็นผู้บริสุทธิ์บริบูรณ์ทั้งในที่ลับทั้งในที่แจ้ง พึงทำความดี ละความชั่ว ทั้งในที่ลับทั้งในที่แจ้งให้เสมอกัน ไม่ให้ยิ่งหย่อนกัน

ถือตามพระพุทธภาษิตที่ว่า ที่ลับจริง ๆ นั้นไม่มี คนอื่นไม่รู้ตัวเองก็รู้ และกรรม ที่กระทำนั้นก็ต้องเป็นสิ่งจะคือความจริงอยู่เสมอ พิจารณาตามพระพุทธคุณบทนี้ และปฏิบัติตนให้เป็นผู้บริสุทธิ์บริบูรณ์เสมอไปตั้งนี้แล้ว ก็จะเป็นคุณประโยชน์มาก

กรรม : กรรมคืออะไร พระพุทธเจ้า ได้ตรัสไว้แปลความว่า “เรากล่าวเจตนา (ความจงใจ) ว่าเป็นกรรม เพราะคนจงใจ คือมี ใจมุ่งแล้ว จึงทำทางกายบ้าง ทางวาจาบ้าง ทางใจบ้าง” ฉะนั้น กรรมคือ กิจที่บุคคลจงใจทำหรือทำด้วยเจตนา ถ้าทำด้วยไม่มี เจตนาไม่เรียกว่ากรรม อย่างเช่นไม่มีเจตนาเหยียบมดตาย ไม่ เป็นกรรมคือปาณาติบาต ต่อเมื่อเจตนาจะเหยียบให้ตายจึงเป็น กรรมคือปาณาติบาต แต่เมื่อจัดอย่างละเอียด สิ่งที่ทำด้วยไม่มี เจตนาทำนั้นก็จัดเป็นกรรมชนิดหนึ่ง เรียกว่ากรรมลัทธิว่าทำ เพราะ อาจให้โทษได้เหมือนกัน เหมือนอย่างที่ถูกหมายถือว่าผิดในฐานะ ประมาท

กรรมนั้นดีหรือไม่ดี กรรมจะดีหรือไม่ดีก็สุดแต่ผลที่เกิดขึ้นจาก กรรมนั้น ๆ ถ้าให้เกิดผลเป็นคุณ เกื้อกูลแก่ตนเองและผู้อื่น ก็ เป็นกรรมดี เรียกว่า กุศลกรรม ส่วนกรรมที่ทำให้เกิดผลเป็นโทษ เบียดเบียนตนเองและผู้อื่นให้เดือดร้อนเป็นกรรมชั่วไม่ดีเรียกว่า อกุศลกรรม แปลว่ากรรมที่เป็นกิจของคนไม่ฉลาด บาปกรรม กรรมที่เป็นบาป เช่น การประพฤติผิดในศีลธรรม ประพฤติทุจริต ต่าง ๆ ที่ตรงกันข้ามกับกุศลกรรม

ในวันนี้ จะได้แสดงในสติปัญญา คือการตั้งสติพิจารณาสิ่งที่เขาทิ้งไว้ในป่าช้า ตามที่พระบรมศาสดาได้ทรงสั่งสอน ในบัดนี้หากสิ่งที่เขาทิ้งไว้ในป่าช้า สำหรับ พิจารณาย่อมเป็นการยาก แม้เช่นนั้นก็อาจพิจารณาได้ตามความเป็นจริงว่าอัน ร่างกายนี้มันเมื่อธาตุทั้ง ๔ ประกอบกันอยู่อาการ ๓๑ หรือ ๓๒ ปฏิบัติหน้าที่อยู่ ผลัดเปลี่ยนอิริยาบถน้อย อิริยาบถใหญ่ หายใจเข้า หายใจออก ยังเป็นร่างกาย ที่มีชีวิต แต่ครั้นเมื่อธาตุทั้ง ๔ แดกสลายแยกกันออกไป สำหรับความตายนั้นจะ

ปรากฏว่า ธาตุลมจะดับไปก่อน แล้วธาตุไฟก็ดับ ร่างกายก็กลายเป็นของเย็นซีด ธาตุน้ำ ธาตุดิน ก็เริ่มเหือดแห้ง ผุพังไป เมื่อเป็นดังนี้ อาการ ๓๑ หรือ ๓๒ ก็หยุด การปฏิบัติหน้าที่ การผลัดเปลี่ยน อิริยาบถก็เป็นไปไม่ได้ หายใจเข้า หายใจออกก็หยุดหมด ร่างกายนี้ก็ต้องกลายเป็นศพ นี่เป็นธรรมดาที่ทุก ๆ คนจะต้องประสบ

เพราะฉะนั้น จึงได้ตรัสสอนให้พิจารณากายที่เป็นอยู่ก่อนแล้ว จึงให้พิจารณากายที่ตาย แต่เมื่อร่างกายของตนนี้ ยังไม่ตาย จึงให้พิจารณา ร่างกายของคนอื่นที่ตายแล้ว เป็นศพไปแล้ว แล้วนำเข้ามาเทียบ แต่ว่าถ้าหา ร่างกายของคนอื่นที่เป็นศพมาเทียบดังนี้ไม่ได้ ก็ให้พิจารณาตรงเข้ามา ที่กายของตนนี้แหละว่า ในที่สุดก็จะต้องเป็นศพ จะต้องเป็นศพที่ตายวัน หนึ่ง ตาย ๒ วัน ๓ วัน มีสีเขียวขึ้นพองน่าเกลียด และถ้าเป็นศพที่ทิ้งไว้โนป่าช้าจริง ๆ ก็จะต้องถูกฝูงสัตว์ทั้งหลายมากัดกิน ถูกฝูงกา ถูกฝูงแร้งถูก ฝูงนก ถูกฝูงสุนัข ถูกฝูงกิมิชาติทั้งหลายมากัดกิน พิจารณาเทียบเข้ามาดูเข้า มาที่กายอันนี้ว่า จะต้องเป็นฉนั้นนั้น แม้ว่าจะไม่ถูกสัตว์ทั้งหลายกัดกิน ก็ต้องเน่าเปื่อยผุพังทำลายไปเอง เพราะฉะนั้นชีวิตอันนี้จึงเป็นของไม่เที่ยง ไม่ยั่งยืน ร่างกายอันนี้ก็เป็นของไม่เที่ยงไม่ยั่งยืน มีเกิดและมีความดับเป็นธรรมดา ไม่เร็ว ก็ช้า เมื่อพิจารณาดังนี้แล้ว จิตใจก็จะพบกับความสงบ

ต่อจากนี้ก็ขอให้ตั้งใจฟังสวดและตั้งใจทำความสงบสืบต่อไป.

บวชเรียน...

การระลึกชาติ

บัดนี้ จักแสดงธรรมะ เป็นเครื่องอบรมในการปฏิบัติอบรมจิตในเบื้องต้น ก็ขอให้ทุก ๆ ท่านตั้งใจนอบน้อมนมัสการพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ตั้งใจถึงพระองค์พร้อมทั้งพระธรรมและพระสงฆ์เป็นสรณะ ตั้งใจสำรวมกายวาจาใจให้เป็นศีล ทำสมาธิในการฟัง เพื่อให้ได้ปัญญาในธรรม

บัดนี้ ก็ขอเชิญชวนให้ท่านทั้งหลายได้ระลึกถึงพระคุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้พระบรมศาสดาของเราทั้งหลายในบวชา “สัมมาสัมพุทธโธ” ผู้ตรัสรู้เองโดยชอบแล้ว พระองค์ได้ทรงบำเพ็ญพระบารมีเมื่อเป็นพระโพธิสัตว์ จนเป็นพระบารมีสามัญญ เป็นอุปัชฌายะ เป็นปรมาตถบารมี รวมเข้าก็เป็นมัชฌิมาปฏิบัติ คือ มรรคมืองค์แปดในที่สุด ได้ทรงปฏิบัติดำเนินมาโดยชอบดังนี้ จึงได้บังเกิดพระญาณปรากฏผุดขึ้นดังที่ท่านแสดงไว้ นับตั้งแต่พระญาณที่รู้ระลึกชาติหลังได้ นับย้อนหลังไปชาติหนึ่งสองชาติเป็นต้น จนถึงนับไม่ถ้วนชาติ และพระญาณที่ยังรู้ในจุติ คือความเคลื่อน และอุปบัติ คือความเข้าถึงชาตินั้น ๆ ของสัตว์ทั้งหลายว่า เป็นไปตามกรรม กระทำกรรมชั่วไว้ก็เข้าถึงชาติที่ชั่วมีทุกข์ กระทำกรรมดีไว้ ก็เข้าถึงชาติที่ดีมีสุข และพระญาณหยั่งรู้เป็นเหตุสิ้นอาสวกิเลสทั้งหลาย จึงได้เป็นพระสัมมาสัมพุทธ ผู้ตรัสรู้เองโดยชอบ

* การปฏิบัติอบรมจิต ณ ตึก สว ธรรมนิเวศ วัดบวรนิเวศวิหาร วันที่ ๒๐ กันยายน ๒๕๑๘

ในวันนี้ จะได้ปรารถนาพระญาณสองข้างต้น คือพระญาณที่รู้ระลึกชาติหนหลังได้ และพระญาณที่รู้จักจิตคือความเคลื่อนไหวและอุปบัติ คือความเข้าถึงชาตินั้น ๆ ของสัตว์ทั้งหลายว่าเป็นไปตามกรรม พระญาณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นเป็นพระญาณที่ลึกซึ้งไม่มีใครจะสามารถหยั่งถึงเพราะเป็นพุทธภูมิ สาวกภูมิแม้แต่พระอัครสาวกคือพระสารีบุตรเถระ ท่านก็แสดงว่า ไม่อาจจะหยั่งรู้ถึงพระพุทธานุญาณได้ เพราะฉะนั้น จึงไม่ต้องกล่าวถึงผู้อื่น แต่แม้เช่นนั้นเราทั้งหลายก็พึงทราบได้ตามอธิบายที่ได้ตรัสแสดงไว้ ดังที่ท่านพระอาจารย์ได้นำมาร้อยกรองไว้ในพระสูตรนั้น ๆ และโดยอธิบายที่พอเป็นแนวทางของการพิจารณาปฏิบัติในชั้นธรรมดาสามัญ ฉะนั้น การอธิบายถึงพระญาณของพระพุทธเจ้าจึงเป็นการกล่าวตามอธิบายที่พระอาจารย์ได้ร้อยกรองไว้ และตามทางพิจารณาอย่างธรรมดาสามัญดังที่กล่าวเท่านั้น

พิจารณาแล้วก็จะพึงเห็นได้ว่า อันความระลึกชาติ นั้น สำหรับระลึกถึงชาติอดีต ย่อมเป็นวิสัยของท่านผู้ได้ญาณนี้เท่านั้น ซึ่งท่านแสดงว่าด้วยอำนาจของสมาจิตอันเป็นอัปนาสมาธิ นับเข้าชั้นฌาน เมื่อจิตเป็นสมาธิที่แนบแน่น สติที่ระลึก จึงอาจที่จะระลึกย้อนหลังไปได้ตามควรแก่อำนาจของสมาจิตที่ได้นั้น

แต่ก็ได้มีบางพระสูตรที่แสดงว่าพระพุทธเจ้าได้ตรัสอธิบายไว้เอง **โดยสังเขปให้ผู้ปฏิบัติทั่วไปพิจารณาระลึกชาติอดีตของตนในปัจจุบันชาตินี้เอง คือระลึกถึงชั้นทั้ง ๕** อันได้แก่รูปชั้น กอรูป เวทนาชั้น กอเวทนา สัญญาชั้น กอสัญญา สังขารชั้น กอสังขาร วิญญาณชั้น กอวิญญาณ ในอดีตที่ได้เกิดดับมาโดยลำดับ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เกิดก็เป็นชาติหนึ่ง ดับก็เท่ากับตายไปทีหนึ่ง เกิดก็เท่ากับเกิดใหม่อีกชาติหนึ่ง รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณนี้ได้เกิดดับมาในอดีตนับครั้งไม่ถ้วน ฉะนั้น จึงเท่ากับว่าได้มีอดีตชาติผ่านมาแล้วเป็นอันมาก อันความเกิดของรูปชั้นนั้น อาจจะถูกกล่าวได้ว่าเกิดและดับอยู่ทุกขณะแห่งลมหายใจเข้าออก นามชั้น คือเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณนั้น เกิดดับอยู่ทุกขณะจิต แต่เมื่อพิจารณาโดยละเอียดแล้วท่านแสดงว่า ทั้งรูปทั้งนามเกิดดับรวดเร็วอยู่ทุกขณะจิต ดังจะพึงเห็นได้ว่า เกิดดับอยู่ทุกขณะจิต ก็คือทุกขณะแห่งการรับอารมณ์คือเรื่องหนึ่ง ๆ ที่เข้ามาทางทวารทั้ง ๖ นี้ อารมณ์หนึ่ง ๆ ก็เท่ากับเป็นชาติหนึ่ง ๆ ของรูปนาม

ดังเช่นในบัดนี้ ท่านทั้งหลายกำลังรับเสียงที่แสดงธรรมนี้เป็นอารมณ์ ถ้าจิตส่งไปในที่อื่น เช่น มีเสียงเด็กกร้อง มีเสียงคนพูดกันอยู่ข้างนอก จิตออกไปรับเสียงเด็ก

ร้อง เสียงคนพูดกันนั้น ก็มาเป็นอารมณ์ของจิตที่แทรกเข้ามา คราวนี้ฟังพิจารณาว่า ทุกอารมณ์นั้น เมื่อจิตรับก็ย่อมเป็นขณะจิตอันหนึ่ง ๆ เท่านั้น เช่นว่าเสียงที่กำลังแสดง อยู่นี้ เสียงและโสตประสาทคือหู ก็เป็นรูปขันธ์ กองรูป จิตออกรับเสียงเริ่มตั้งแต่ได้ยิน เสียง นี้เป็นวิญญานขันธ์ กองวิญญานคือความรู้สึกได้ยินเสียง จิตก็เสวยเสียงคือ เป็นสุขหรือเป็นทุกข์ หรือเป็นกลาง ๆ ไม่ทุกข์ไม่สุขในเสียงนั้น ก็เป็นเวทนาขันธ์ จิต ก็จำเสียงนั้นได้ว่า นี้เป็นเสียงแสดงธรรม ก็เป็นสัญญาขันธ์ จิตก็คิดปรุงหรือปรุงคิดใน เสียงนั้น ก็เป็นสังขารขันธ์

แม้ขณะที่มานั่งอยู่นี้และได้ฟังธรรมบรรยายนี้ ก็ได้เสวยชาติใน อดีตคือว่าเกิดดับมาไม่รู้วาก็สืบก็ร้อยชาติแล้ว

ท่านแสดงในอภิธรรมว่า แล้วจิตก็ตกภวังค์ คือตกไปสู่พื้นเดิมของจิตที่ยังไม่มี อารมณ์กันครั้งหนึ่ง คราวนี้เสียงที่ ๒ เข้ามา เช่นว่าเสียงแสดงธรรมนี้คำที่ ๒ ก็เป็น รูป เป็นวิญญาน เป็นเวทนา เป็นสัญญา เป็นสังขาร แล้วก็ตกภวังค์ ตามนี้ก็จะฟังเห็น ได้ว่า ตั้งแต่จิตออกรับเสียงอันเป็นรูป จนถึงเป็นสังขารแล้วตกภวังค์ลงไป ก็เป็นชาติ หนึ่ง และก็เป็นชาติหนึ่ง ๆ ดังนี้เรื่อยไป เพราะฉะนั้น แม้ขณะที่มานั่งอยู่นี้และได้ฟัง ธรรมบรรยายนี้ ก็ได้เสวยชาติในอดีตคือว่าเกิดดับมาไม่รู้วาก็สืบก็ร้อยชาติแล้ว ฉะนั้น พระองค์จึงได้ตรัสสอนให้พิจารณาระลึกถึงชาติในอดีตดังนี้ในปัจจุบันชาตินี้เอง และ เมื่อเป็นดังนี้ ก็จะปรากฏความจริงขึ้นว่า เบญจขันธ์หรือนามรูปอันเป็นนิवास คือเป็น บ้านที่อาศัยอยู่ของทุก ๆ คนนี้ เป็นอนิจจะคือไม่เที่ยง เพราะต้องเกิดดับอยู่ทุกขณะ จิต คือทุกขณะรับอารมณ์ดังกล่าว เป็นทุกขณะคือต้องแปรปรวนเปลี่ยนแปลงไป ฉะนั้น จึงไม่ควรที่จะยึดถือเอาเป็นจริงเป็นจังว่า เอตัม มม นามรูปนี้เป็นของเรา เอโสหมสมิ เราเป็นนามรูปอันนี้ เอโส เม อตตานิ เป็นอัตตา คือตัวตนของเราดังนี้

การพิจารณาอย่างนี้เป็นการพิจารณาให้เห็นความเกิดดับอย่างละเอียดอัน จะกำหนดได้ทุกขณะจิต คือทุกขณะอารมณ์ที่จิตรับ และเมื่อพิจารณาอย่างหยาบ ก็ มีทางที่จะพิจารณาเห็นได้โดยไม่ยากว่า ชาตินี้ในอดีตของทุก ๆ คนนั้นได้ผ่านมาแล้ว

หลายชาติ ตั้งแต่เกิดเป็นเด็กเล็กพอรู้เพียงสาได้ ชาติของเด็กเล็กตายไป ก็เกิดเป็นเด็กใหญ่ ชาติของเด็กใหญ่ตายไป ก็ไปเกิดเป็นหนุ่มเป็นสาว ความเป็นหนุ่มเป็นสาวตายไป ก็เกิดเป็นผู้ใหญ่ เป็นผู้ใหญ่ในระดับนั้น ๆ ตายไป ก็เกิดเป็นคนแก่ตั้งนี้ เพราะฉะนั้น แม้พิจารณาตั้งนี้ก็เห็นได้ว่า ได้ผ่านชาติต่าง ๆ มาแล้ว แม้ในชาตินี้เป็นอันมาก และเมื่อพิจารณาตั้งนี้ก็จะมีมองเห็น อนิจจะ ทุกขะ และอนัตตาดังกล่าวแล้วด้วยเหมือนกัน

อนึ่ง ก็พึงพิจารณาว่า อันความเคลื่อนออกจากชาตินั้น ๆ และถึงอีกชาติหนึ่งสืบต่อกันมานั้นย่อมเป็นไปตามกรรม กระทำกรรมดีไว้ ก็เข้าถึงชาติที่ดีมีสุข กระทำกรรมชั่วไว้ก็เข้าถึงชาติที่ชั่วมีทุกข์ คราวนี้ก็มาพิจารณากรรมและผลของกรรมตามที่ได้มีอธิบายไว้ในพระญาณที่ ๒ และแม้ที่มีกล่าวสอนถึงกรรมไว้ในที่อื่นเป็นต้นว่า ทำกรรมชั่วมิได้ผลชั้ว ทำกรรมดีได้ผลดี หรือที่ตรัสสอนให้พิจารณาเนื่อง ๆ ว่า เรามีกรรมเป็นของ ๆ ตน เราเป็นทายาทรับผลของกรรม เรามีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ เรามีกรรมเป็นที่พึงอาศัย ทำกรรมอันใดไว้ดีหรือชั่ว จักเป็นผู้รับผลของกรรมนั้น ดังนี้ หรือที่ตรัสไว้ว่า “กรรมย่อมจำแนกสัตว์ให้เป็นต่าง ๆ กัน คือให้เลวหรือให้ประณีต” ดังนี้ ฉะนั้น การพิจารณาทำความเข้าใจในเรื่องของกรรมและผลของกรรมจึงเป็นของสำคัญ และทางที่จะพิจารณาทำความเข้าใจนั้นมีเป็นอันมาก ในที่นี้จะได้กล่าวเพียงทางง่าย ๆ ในปัจจุบันเช่นเดียวกับเรื่องการระลึกชาติดังกล่าว นั้น ตามที่ได้มีพระพุทธรักษาตรัสชี้กรรมไว้ว่า

เจตนาห์ ภิกขเว กम्मํ วทามิ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวเจตนาคือความจงใจว่าเป็นกรรม

เจตยิตวา กम्मํ กโรติ กาเยน วา วาจาเย วา มนสา วา

บุคคลมีเจตนาคือความจงใจแล้วจึงกระทำความ

ทางกายบ้าง ทางวาจาบ้าง ทางใจบ้างดังนี้

คราวนี้มาพิจารณาดูว่า ในปัจจุบันนี้เองทุก ๆ คนจะได้รับผลอะไรทุกอย่าง ย่อมเนื่องมาจากเหตุปัจจัย ๒ อย่างเป็นคู่กันอยู่เสมอ คือเหตุปัจจัยที่เป็นภายในอย่างหนึ่ง เหตุปัจจัยที่เป็นภายนอกอีกอย่างหนึ่ง เหตุปัจจัยที่เป็นภายในนั้นมีอยู่แต่มองไม่เห็น ชี้ให้เห็นด้วยตาไม่ได้ จับต้องไม่ได้ แต่ว่าแม้เช่นนั้นทุก ๆ คนก็รู้ว่ามีอยู่ ได้แก่เจตนาคือความตั้งใจหรือความจงใจ นี่เป็นเหตุปัจจัยภายใน เหตุปัจจัย

ภายนอกก็ได้แก่ร่างกายอันนี้ พร้อมทั้งเครื่องอุปกรณ์ทั้งหลายในภายนอก เหตุปัจจัยที่เป็นภายนอกนั้นมองเห็น ชี้ให้เห็นด้วยตาได้ จับต้องได้ คราวนี้มาพิจารณาว่า ผลทุก ๆ อย่างที่ทุก ๆ คนได้รับนั้นย่อมมาจากเหตุปัจจัยทั้ง ๒ อย่างนี้ อย่างไรก็ตาม ตัวอย่างเช่น การที่ทุก ๆ ท่านได้มาประชุมกันในที่นี้ ฟังธรรมกถา ธรรมบรรยาย และอบรมจิต ก็ด้วยอาศัยเหตุปัจจัยทั้ง ๒ อย่างนี้คือ หนึ่ง ทุก ๆ ท่านจะต้องมีเจตนา คือความตั้งใจ ความตั้งใจที่จะมา และ สอง ร่างกายจึงมา และอาศัยอุปกรณ์ต่าง ๆ ของการมา เช่น อาศัยรถพาหนะ หรือว่าเดินมาอาศัยร่างกายดังนี้ เมื่อมีเหตุปัจจัยทั้ง ๒ อย่างประกอบกัน ท่านทั้งหลายจึงได้รับวิบาก คือผล อันหมายถึงว่ามาสู่ที่นี่ได้สำเร็จ ความสำเร็จในการมานี้คือวิบาก คือผล

บุพเพนิวาสานุสสติญาณ : รู้ระลึกขันธ์เป็นที่อาศัยอยู่ในปางก่อนได้ มักจะเรียกอย่างสั้น ๆ ว่า รู้ระลึกชาติได้ แต่ตามศัพท์นั้นไม่มีคำว่าชาติ มีคำว่ารู้ระลึกนิวาสที่อาศัยแต่ว่าโดยความนั้นก็คือระลึกชาติ เพราะคำว่า ชาติ แปลว่า ความเกิด การเข้าสู่ที่อาศัยนั้นเรียกว่าชาติคือความเกิด เพราะฉะนั้น ก็จับเอาอาการตอนนั้น คือตอนเข้าบ้านหรือเข้าที่อาศัยมาเป็นชื่อเรียก และในระหว่างที่ยังอยู่ในบ้าน หรือยังอยู่ในที่อาศัยนั้นก็เรียกว่าเป็นชาติหนึ่ง ๆ ไปด้วยทีเดียว

ฉะนั้น จึงกล่าวได้ว่า ทุก ๆ คนได้รับผลทั้งหลายในปัจจุบันนี้ ก็เพราะผลของกรรมอย่างหนึ่ง อันได้แก่เจตนาคือความตั้งใจที่เป็นเหตุปัจจัยภายใน กับอาศัยเหตุปัจจัยภายนอกอันได้แก่ร่างกายอันนี้ และเครื่องอุปกรณ์ทั้งหลาย เช่น ยวดยานพาหนะ เป็นต้น แต่ว่าทั้ง ๒ อย่างนี้ก็จะมีให้เห็นได้ว่า เจตนาซึ่งเป็นตัวกรรมตามพระพุทธรูปที่ตรัสไว้ นั้น เป็นเหตุสำคัญ ถ้าหากว่าไม่มีเจตนาที่เป็นตัวกรรมดังกล่าวมาแล้ว การมาที่นี้จะสำเร็จขึ้นไม่ได้ จะสำเร็จเป็นวิบาก เป็นผลขึ้นไม่ได้ เพราะฉะนั้น เมื่อศีลกรรมที่เจตนาคือความตั้งใจดังกล่าวแล้ว จึงจะเห็นได้ชัดว่ากรรมมีจริง และกรรมให้ผลจริง และทุก ๆ คนก็ต้องได้รับผลต่าง ๆ จากกรรมที่ตนกระทำนั้น อันจะพึงเห็นได้อีกเหมือนกันว่า กรรมคือเจตนาในการมาในที่นี้นั้น เป็น

เจตนาที่เป็นกุศล เพราะฉะนั้น ผลที่ได้รับคือ ความสำเร็จแห่งการมาในที่นี่ จึงเป็นผลที่เป็นความสุข เป็นผลที่เป็นความสงบซึ่งได้รับอยู่ในปัจจุบันนี้ ปราศจากความเดือดร้อน ความกระวนกระวาย เพราะเป็นผลของเจตนาที่เป็นกุศลอันกล่าวได้ว่า กรรมที่เป็นกุศล

คราวนี้ถ้าพิจารณาดูในทางที่ตรงกันข้าม เจตนาที่เป็นอกุศล ประกอบด้วยความโลภ ความโกรธ ความหลง เจตนาที่เป็นอกุศลดังนี้ ก็นับว่าเป็นกรรมที่เป็นอกุศล เมื่อเป็นดังนี้ก็ให้สำเร็จผลอีกอย่างหนึ่ง ดังจะพึงเห็นได้ว่า ให้สำเร็จผลเป็นการฆ่าเขาบ้าง การลักของเขาบ้าง ดังนี้ เป็นต้น เมื่อเป็นดังนี้แล้วก็มีความทุกข์ ตั้งแต่ต้นแต่ความร้อใจ มีความเศร้าหมองใจ มีความเดือดร้อนใจ ตลอดจนถึงมีความทุกข์กาย มีความเดือดร้อนกายต่าง ๆ แม้จะนึกว่าไม่มีใครเห็น หรือว่าแม้จะมีใครเห็น ใครก็ทำอะไรไม่ได้ เพราะเหตุใดเหตุหนึ่งดังนี้ก็ตาม แต่ว่าความเศร้าหมองใจอันทำให้กายเศร้าหมองด้วย ความทุกข์กายทุกข์ใจ อันทำให้กายเป็นทุกข์ ด้วยก็ย่อมมีอยู่ เพราะว่าย่อมมีความสำนึกอยู่ในตัวเองว่า เป็นอกุศลเป็นความชั่วหนี่งที่ตัวเองไม่ได้ และเมื่อหนี่งรู้ตัวเองไม่ได้ ก็หนี่งทุกข์หนี่งเศร้าหมองใจไม่ได้ กับทั้งอกุศลนั้นก็เป็นสิ่งที่ทำให้เศร้าหมองทำให้เป็นทุกข์ เหมือนอย่างของที่สกปรก ของที่ร้อนเมื่อมีมาเประอะเปื้อน มีมาถูกต้อง ก็จะต้องสกปรกต้องเศร้าหมองและต้องร้อน ผลเหล่านี้ก็ต้องได้รับทันที และรับที่ตัวเอง ฉะนั้น กรรมและผลของกรรมจึงเป็นของมีจริง พิจารณาดูในปัจจุบัน ยกเอาพระพุทธรูปที่ตรัสชี้เอาเจตนาเป็นตัวกรรมดังกล่าวนั้นขึ้นมา แล้วก็เห็นว่า ผลทุก ๆ อย่างที่ทุก ๆ คนได้รับนี้ เนื่องมาจากเหตุปัจจัย ๒ อย่าง คือเหตุปัจจัยภายใน อันได้แก่ตัวเจตนา กับเหตุปัจจัยภายนอก คือร่างกายอันนี้ และเครื่องอุปกรณในการกระทำทั้งหลาย และทางพระพุทธศาสนาสมเด็จพระบรมศาสดาได้ทรงแสดงชี้แจงถึง เหตุปัจจัยภายในทางจิตใจนี้แหละเป็นสำคัญ และเป็นสิ่งที่จริง แม้จะชี้ให้ดูด้วยตาไม่ได้ จับต้องไม่ได้ แต่ทุก ๆ คนก็ต้องรับรองว่ามี มีในสิ่งที่มองไม่เห็นด้วยตา เพราะทุก ๆ คนก็ย่อมมีเจตนาและรู้เจตนาของตนอยู่ นี้แหละคือกรรม

ฉะนั้น ผู้ที่ต้องการจะเข้าถึงชาติที่ดีแม้ในปัจจุบันนี้เอง ก็ต้องตั้งใจละกรรมที่เป็นอกุศล คือละเจตนาที่เป็นอกุศลเสีย แต่ว่าอบรมกรรมที่เป็นกุศล ก็คืออบรมเจตนาที่เป็นกุศลนี้ให้บังเกิดขึ้น เพราะแม้ในชาตินี้เองข้างหน้าก็ต้องเวียนเกิด

เวียนตายไปอีกมาก กว่าจะตายในที่สุดแห่งชาตินี้ แต่ว่าเมื่อมีเหตุปัจจัยภายในดี คือ เจตนาที่ดี เป็นกรรมอันเป็นกุศลเป็นเครื่องนำแล้ว ก็จะเข้าถึงชาติที่ดีมีสุขในชาตินี้เองในกาลข้างหน้า ในระยะของอายุชีวิตที่เหลืออยู่นี้ แต่ในการนี้ก็ต้องอาศัยปฏิบัติ อบรมทางกัมมัญฐาน โดยปริยายคือทางอันหนึ่ง สมเด็จพระบรมศาสดาจึงได้ทรง ตรัสสอนให้พิจารณาดูเข้ามาที่กายอันนี้ โดยเทียบเคียงกับศพที่เขาทิ้งไว้ในป่าช้า ดังที่แสดงมาโดยลำดับ คือให้นึกถึงว่า ศพที่เขาทิ้งไว้ในป่าช้านั้น เป็นศพที่ตายวัน หนึ่ง สองวัน สามวัน ขึ้นพองมีสีเขียวน่าเกลียดก็มี เป็นศพที่เขาทิ้งไว้ในป่าช้าที่มีสัตว์ ทั้งหลายกัดกินก็มี เป็นศพที่เขาทิ้งไว้ในป่าช้าที่มีเนื้อมีเลือด และมีเส้นเอ็นรัดอยู่ ก็มี เป็นศพที่เขาทิ้งไว้ในป่าช้าที่เนื่อหมดไป แต่ยังมีเปื้อนเลือด และมีเส้นเอ็นรัดอยู่ ก็มี เป็นศพที่เขาทิ้งไว้ในป่าช้าที่ปราศจากเนื้อและเลือดแล้ว แต่ยังมีเส้นเอ็นรัด อยู่ก็มี ดังนี้ เป็นต้น จนถึงเป็นศพที่มีกระดูกผุเปื่อยไปหมดในที่สุดดังนี้ พิจารณา น้อมเข้ามาว่า แม้กายอันนี้ก็ฉับนั้น ไม่ล่วงภาวะอย่างนั้นไปได้ เมื่อพิจารณาเนื่อง ๆ อยู่แม้อย่างนี้ ก็จะทำให้จิตใจพบกับธรรมสังเวช คือความรับรู้ในคติธรรมตา ทำให้ เกิด **อัปมาทธรรม** ธรรมะคือความไม่ประมาท เมื่อเป็นดังนี้แล้ว ก็เป็นทางที่จะ ละอกุศลกรรม เจริญกุศลกรรม ตลอดจนถึงจะทำจิตใจให้พบกับสันติ คือความสงบ ยิ่งขึ้นไปโดยลำดับ

ต่อไปนี้ ก็ขอให้ตั้งใจฟังสวด และตั้งใจทำความสงบสืบต่อไป.

บวชเรียน...

กรรมและผลของกรรม

บัดนี้ จักแสดงธรรมะเป็นเครื่องอบรมในการปฏิบัติอบรมจิตในเบื้องต้น ก็ขอให้
ทุก ๆ ท่านตั้งใจมอบน้อมนมัสการพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า
พระองค์นั้น ตั้งใจถึงพระองค์ พร้อมทั้งพระธรรมและพระสงฆ์เป็นสรณะ ตั้งใจ
สำรวมกายวาจาใจให้เป็นศีล ทำสมาธิในการฟัง เพื่อให้ได้ปัญญาในธรรม

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้พระบรมศาสดาของเราทั้งหลายนั้น พระองค์ทรง
เป็นพระ “**สัมมาสัมพุทธโธ**” ผู้ตรัสรู้เองโดยชอบ เพราะฉะนั้น จึงสมควรระลึกถึง
พระคุณข้อนี้ และพิจารณาความตามที่ท่านได้อธิบายไว้ พระองค์ทรงได้พระญาณรู้
ระลึกชาติได้ รู้จุดคือความเคลื่อนไหว อุปบัติคือความเข้าถึงชาตินั้น ๆ ของสัตว์ทั้งหลาย
ว่าเป็นไปตามกรรม และได้ทรงรู้เป็นเหตุสิ้นอาสวกิเลส จึงได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า
ฉะนั้น เรื่องของกรรมนี้ พระองค์จึงได้ทรงรู้ทรงเห็นด้วยพระญาณดังกล่าวตั้งแต่
ก่อนที่จะทรงได้พระญาณเป็นเหตุสิ้นอาสวกิเลสเป็นพระพุทธเจ้า และได้ทรง
แสดงสั่งสอน เพราะฉะนั้น เราทั้งหลายซึ่งนับว่าเป็นสาวกสาวิกา คือเป็นศิษย์ของ
พระองค์ ก็พึงปลูกศรัทธาคือความเชื่อในความตรัสรู้ของพระองค์ เพื่อคำสั่งสอน
ของพระองค์ เชื่อกรรมและผลของกรรมตามที่ทรงสั่งสอน ควรพิจารณาให้เข้าใจถึง
หลักของกรรมในกระแสปัจจุบันก่อน ส่วนที่เกี่ยวกับอดีตหรืออนาคตนั้นจึงค่อย ๆ
พิจารณาจับเหตุจับผลต้นปลายต่อไป เพราะเมื่อจับเหตุจับผลที่เป็นปัจจุบันได้แล้ว
การจะจับเหตุจับผลต้นปลายในอดีตและในอนาคตนั้น ก็เป็นสิ่งที่พึงพิจารณาไปได้

* การปฏิบัติอบรมจิต ณ ตึก สว ธรรมนิเวศ วัดบวรนิเวศวิหาร วันที่ ๒๑ กันยายน ๒๕๑๘

การทำความเข้าใจเรื่องกรรมและผลของกรรมที่เป็นปัจจุบันได้เริ่มกล่าวมาแล้วถึงผลทุก ๆ อย่างที่บุคคลได้รับอยู่ ย่อมเกิดจากเหตุปัจจัย ๒ อย่าง คือเหตุปัจจัยที่เป็นภายใน กับเหตุปัจจัยที่เป็นภายนอก และได้แสดงชี้ว่า เหตุปัจจัยที่เป็นภายในนั้นก็ ได้แก่ เจตนาคือความตั้งใจที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสว่าเป็นตัวกรรมนั่นเอง เหตุปัจจัยที่เป็นภายนอกนั้นก็ ได้แก่ร่างกายและเครื่องอุปกรณ์ภายนอกต่าง ๆ อาศัยเหตุปัจจัยทั้ง ๒ อย่างนี้ จึงบังเกิดผลต่าง ๆ ที่ทุก ๆ คนได้รับอยู่

จุดอุปาทาน : รู้จุดคือความเคลื่อน และอุปบัติ คือ ความเข้าถึงของสัตว์ทั้งหลาย ในที่นี้ไม่ใช่คำว่าชาติ มรณะ หรือว่า เกิดตาย แต่ใช้คำว่า เคลื่อน และ เข้าถึง เราเป็นผู้เคลื่อน เป็นผู้เข้าถึง เคลื่อนหมายความว่าออกไป คือว่าออกไปจาก นิवास คือที่อาศัยอยู่นั้น หมายถึงว่าเคลื่อนไปจากบ้านเก่าหรือที่อาศัยอยู่เก่า หมายถึงสังขารเก่าหรือว่าเบญจขันธ์เก่า อุปบัติเข้าถึงก็คือ เข้าไปสู่บ้าน หรือที่อาศัยหรือสังขารหรือเบญจขันธ์ใหม่ ฉะนั้น เคลื่อนจึงเท่ากับตาย เข้าถึงจึงเท่ากับเกิด แต่ว่าในที่นี้ท่านไม่ใช่คำว่าตาย เกิด ท่านใช้คำว่า จุดี แปลว่าเคลื่อน อุปบัติ แปลว่าเข้าถึง

คราวนี้ลองพิจารณาถึงเหตุการณ์ที่ชีวิตของที่ทุก ๆ คนได้รับ อันเป็นความสุขบ้าง เป็นความทุกข์บ้าง ที่เป็นความสุขนั้นก็รวมทั้งสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นอุปกรณ์ให้เกิดความสุข เช่น ลาก ยศ สรรเสริญ สุข ความทุกข์นั้นก็รวมทั้งสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นอุปกรณ์ให้เกิดความทุกข์ เช่น ความเสื่อมลาภ เสื่อมยศ นินทา ทุกข์ทั้งปวง ลองจับขึ้นมาพิจารณา บางอย่างก็ค้นทั้งหลายมักจะมองเห็นแต่ชั้นนอก ไม่ได้มองเห็นถึงชั้นใน ดังเช่นสมมติว่า เป็นความทุกข์ที่บางคนได้รับ เช่นประสบอุบัติเหตุ เหมือนอย่างเช่นรถ ๒ คันวิ่งมาชนกัน คนที่นั่งในรถก็ประสบความบาดเจ็บน้อยหรือมากหรืออาจถึงอันตรายแก่ชีวิต คนทั้งหลายก็มักจะมองดูว่า เป็นเพราะรถสองคันวิ่งมาชนกัน แต่ว่าไม่ได้มองดูถึงเหตุปัจจัยชั้นใน กล่าวคือ ผู้ขับรถทั้งสองฝ่ายนั้นต่างก็มีเจตนาคือความตั้งใจที่จะขับรถไปในทางนั้น บางรายมีเลี้ยว แต่ก่อนนั้นเมื่อจะขับรถไปในทางนั้น เมื่อผ่านที่นั้นก็มักจะต้องหยุด และบางคนก่อนที่จะขับรถออกไปต้อง

ตรวจตราครุฑให้เรียบร้อย แต่ว่าในคราวที่จะเกิดเรื่องนั้น ได้เกิดมีเจตนาคือความ
จงใจที่จะขับรถไปโดยเร็ว ที่เคยจะตรวจรถก่อนให้เรียบร้อยก็ไม่ตรวจ เคยผ่านที่
บางแห่งที่เคยหยุดก็ไม่ยอมหยุด ต้องขับรถให้วิ่งไป จึงต้องไปพบกับรถคันหนึ่งที่
สวนมา คราวนี้ถ้าปฏิบัติอย่างที่เคยปฏิบัติ เช่นตรวจรถเสียก่อน หรือว่าหยุดในที่ ๆ
เคยหยุด อันจะทำให้ช้าเวลาไปแม้เพียงครึ่งนาทีเท่านั้น การชนกันก็จะไม่เกิดขึ้น
แต่ว่าวันนั้นก็มีเจตนาที่จะต้องขับรถไป คล้าย ๆ กับว่ามีนัดที่จะไปชนกัน พิจารณา
ดูดังนี้แล้วจะพบเหตุชั้นในอีกอันหนึ่ง ก็คือมีเจตนาคือความจงใจที่เป็นตัวกรรมนั้น
เอง จับเอาเพียงเท่านี้ก็เห็นได้ว่า อันการที่รถชนกันเป็นเหตุปัจจัยภายนอก ข้อ
สำคัญนั้นอยู่ที่เหตุปัจจัยภายใน คือเจตนาที่จะขับรถไปให้พบกันที่จุดตรงนั้นให้จง
ได้ คล้าย ๆ อย่างนั้น จับเอาเพียงเจตนาที่เป็นปัจจุบันธรรมนี้เท่านั้นก็จะเห็นได้
ว่า กรรมคือเจตนานี้เป็นเหตุสำคัญ คือเป็นปัจจัยภายในที่เป็นส่วนสำคัญที่สุด และ
อาศัยเหตุปัจจัยภายนอกคือรถที่ขับไปชนกัน จึงได้บังเกิดผลคือความชนกัน ต้อง
บาดเจ็บล้มตายเป็นดังกล่าวนั้น

คราวนี้มาพิจารณาสืบต่อไปว่า อะไรมานับตาลใจให้เกิดเจตนาคือความ
จงใจที่จะให้เป็นเช่นนั้น อันนี้ก็ต้องเชื่อพระพุทธเจ้าว่ากรรมอดีตที่ทำไว้ ถ้าไม่เชื่อ
พระพุทธเจ้าก็อาจจะกล่าวว่าเป็นความคิดที่เกิดขึ้นมาโดยบังเอิญ แต่ว่าอันความ
บังเอิญนั้นหาไม่มี ทุกอย่างจะต้องมีเหตุมีผล บุคคลเองต่างหากที่จะสืบหาค้นคว้า
สาวเข้าไปหาเหตุผลที่สลับซับซ้อนที่โยงกันไปเป็นสายได้ไกลแค่ไหนหรือไม่
ถ้าสามารถสืบสาวเข้าไปได้มาก ก็ย่อมจะพบเหตุที่เป็นต้นเหตุ

ฉะนั้น เมื่อต้องการจะสืบขึ้นไปอีกก็ต้องเชื่อพระพุทธเจ้าไว้ก่อนว่า เป็น
กรรมเก่าที่ทำไว้นั่นเอง อันส่งผลก็ส่งมาที่เจตนาคือความจงใจนี้แหละ เจตนาคือ
ความจงใจนี้เป็นตัวกรรม เมื่อกรรมเก่าจะให้ผลก็ต้องส่งมาที่เจตนา คือความจงใจ
อันเป็นตัวกรรมด้วยกัน แต่แม้ว่าจะจับเอาเพียงแต่เจตนาที่เป็นตัวกรรมในปัจจุบัน
นี้เท่านั้น ก็ย่อมจะเห็นได้ว่าเป็นเหตุปัจจัยที่สำคัญที่คนมักจะไม่ใคร่มอง

คราวนี้หากจะถามว่าจะมีทางแก้ไขได้อย่างไรหรือไม่ตามหลักพระพุทธศาสนา
แสดงว่า “อกุศลบาปกรรมย่อมละเอียดได้ด้วยกุศล” อันนี้หมายความว่ากรรม
ที่บุคคลกระทำอยู่อันเป็นอกุศลเช่นการฆ่าเขาบ้าง การลักของเขาบ้างเป็นต้น ย่อม
ละเอียดได้ด้วยกุศล คือหยุดกระทำเมื่อใดก็เป็นอันว่าละเอียดเมื่ออันั้น การหยุด

นั่นก็เป็นกุศลอย่างหนึ่ง และเมื่อหยุดแล้วกระทำความดี ความดีนั้นก็เป็นกุศลอีกอย่างหนึ่ง พึงเข้าใจความหมายเป็นธรรมดาอย่างนี้ แต่ว่ากรรมดีกรรมชั่วที่บุคคลกระทำไว้ ก็เป็นอันกระทำไปแล้ว แต่ว่าเมื่อเลิกกระทำความชั่ว กระทำความดีขึ้นแทน เรียกว่าละกรรมชั่วด้วยกรรมดีตามพระพุทธภาษิตนั้น ความดีที่กระทำไว้ดังกล่าวนี้เมื่อมีกำลังกว่า ความดีที่ย่อมจะให้ผลก่อน ส่วนความชั่วที่กระทำไว้นั้นเมื่อมีกำลังอ่อนกว่า ก็ยังต้องรอการให้ผลไว้ และเมื่อทำความดีที่มีกำลังกว่าอยู่เสมอ ๆ ความชั่วที่กระทำไว้ก่อนก็ไม่มีโอกาสที่จะให้ผลจนพ้นคราวพ้นสมัยไปได้

และที่ชื่อว่าความดีนั้นก็ต้องเข้าใจว่า หมายรวมทั้งความดีที่เป็นส่วนทาน ที่เป็นส่วนศีล ที่เป็นส่วนสมาธิ และที่เป็นส่วนปัญญา ดังเช่นเมื่อมาปฏิบัติตนอยู่ในศีล เป็นศีลอย่างธรรมดา เช่นศีลห้า ศีลแปด หรือว่าเป็นศีลของผู้บวช เช่นศีล ๑๐ ศีล ๒๒๗ และปฏิบัติในสมาธิและปัญญาตามสมควร แม้เพียงอำนาจศีลดังกล่าวก็อาจจะคุ้มครองได้ เช่นว่าเมื่อบวชเป็นพระเป็นเณร การที่จะต้องไปขับรถเช่นนั้นก็ไม่มี และเมื่อไม่มี การที่จะต้องไปพบกับเหตุเช่นนั้นก็เป็นอันไม่มี ฉะนั้น บุคคลแต่โบราณมา จึงได้มีความเชื่อถือให้ประกอบกรรมดี จนถึงให้บวชเรียนในระหว่างที่รู้สึกว่าจะมีเคราะห์ร้ายไม่ตี ดังนั้นเป็นต้น ก็คือกระทำความดีนั่นเอง เมื่อความดีที่กระทำมีกำลังแรงกว่า ความดีที่ย่อมให้ผลก่อน กรรมชั่วที่กระทำไว้ก็ต้องรอไว้ แต่ว่าถ้ากรรมชั่วที่กระทำไว้แรงกว่า ก็ยากที่จะป้องกันได้ ต้องเป็นไปตามกรรม

ในครั้งพุทธกาล พระพุทธเจ้าผู้ทรงเป็นผู้รู้ผู้เห็นก็ได้ทรงช่วยมาแล้วทั้ง ๒ อย่าง คือผู้ที่มีกรรมเก่าที่มาตัดรอนไม่แรงนัก ก็ได้ทรงช่วยให้เขาประกอบกรรมที่ดี และเมื่อประกอบกรรมที่ดี มีกำลังแรงกว่า เมื่อผ่านพ้นระยะที่กรรมเก่าจะพึงให้ผลไปแล้ว ก็เป็นอันพ้นภัย แต่ว่าบางรายที่กรรมเก่ามีกำลังมากกว่า ก็ได้ทรงช่วยด้วยวิธีที่โปรดให้เขาได้ฟังธรรมะ และให้ได้เข้าถึงธรรมะ ได้ที่พึงทางใจแล้วจึงประสบผลของกรรม ดังเช่นเรื่องธิดาของนายช่างทอหูก ที่ทรงทราบว่าได้เด็กหญิงผู้นั้นจะต้องรับผลของกรรมในวันนั้น จึงได้เสด็จไปโปรด ได้ประทับอยู่ในระหว่างทางที่เด็กหญิงจะเดินจากบ้านนำเอาหลอดด้ายไปให้แก่บิดาที่โรงทอหูก เมื่อเด็กหญิงเดินออกจากบ้านไป ก็ได้เห็นพระพุทธเจ้าประทับอยู่และมีคนทั้งหลายกำลังเฝ้าอยู่จึงเข้าไปเฝ้า พระพุทธเจ้าก็ตรัสถามว่ามาจากไหน เด็กหญิงกราบทูลตอบว่าไม่รู้ ตรัสถามว่าจะไปไหน กราบทูลตอบว่าไม่รู้ ตรัสถามว่า ไม่รู้หรือ กราบทูลตอบว่ารู้ ตรัสถามว่ารู้

หรือ กราบทูลตอบว่าไม่รู้ คนทั้งหลายจึงได้พากันกล่าวว่า เด็กหญิงผู้นั้นกราบทูล เป็นโศกนาฏกรรมแก่พระพุทธเจ้าซึ่งเป็นการไม่สมควร

พระองค์จึงขอให้คนทั้งหลายพากันนิ่ง แล้วก็ตรัสถามว่า มาจากไหน ตอบว่าไม่รู้ นั่นคืออย่างไร เด็กหญิงกราบทูลว่า คือไม่รู้ว่าจะมาจากไหนจึงเกิดในชาตินี้ เมื่อทรงถามว่าจะไปไหน ตอบว่าไม่รู้ นั่นคืออย่างไร เด็กหญิงกราบทูลว่า คือไม่รู้ว่าจะตายจากชาตินี้แล้วจะไปเกิดในที่ไหน ทรงถามว่าไม่รู้หรือ ก็ตอบว่ารู้ อย่างนี้หมายความว่าอย่างไร เด็กหญิงกราบทูลว่า ที่ทูลว่ารู้นั้นก็คือรู้ว่าตายแน่นอน ครั้นตรัสถามว่ารู้หรือ ตอบว่าไม่รู้ หมายความว่าอย่างไร เด็กหญิงกราบทูลว่า คือไม่รู้ว่าจะตายเมื่อไร พระพุทธองค์ก็ทรงประทานสาธุการว่า ตอบถูกต้องแล้ว ทรงแสดงธรรมะโปรด เด็กหญิงผู้นั้นก็ได้ดวงตาเห็นธรรม ท่านแสดงว่าเด็กหญิงผู้นั้นได้เจริญมรณสติ คือระลึกถึงความตายมาเป็นเวลาหลายปี พระพุทธองค์ทรงทราบถึงธรรมปฏิบัติของเด็กหญิงผู้นั้น จึงได้ตรัสถามในทางปฏิบัติตามแนวคิดของเด็กหญิงผู้นั้นเอง ดังจะพึงกล่าวได้ว่า เด็กหญิงผู้นั้นกำลังคิดอยู่ว่าเรามาเกิดจากที่ไหน เมื่อเราตายแล้วจะไปเกิดที่ไหน ก็คงตอบตนเองว่าไม่รู้ แต่รู้ว่ารู้ว่าจะตายแน่ และนี่เราจะตายเมื่อไหร่ ก็คงตอบตนเองว่าไม่รู้อีก ก็พอดีพระพุทธเจ้าตรัสถามตรงกับแนวคิดและแนวปฏิบัติที่เด็กหญิงผู้นั้นกำลังปฏิบัติอยู่ จึงได้ตอบไปทันที ตามแนวคิดแนวปฏิบัติของตน แต่ว่าคนทั้งหลายไม่รู้ จึงได้กล่าวโพนทนากันขึ้น ส่วนพระพุทธเจ้าได้ทรงทราบวาระจิต ทรงทราบกรรมและผลของกรรมที่เด็กหญิงผู้นั้นได้กระทำไว้ จึงได้ตรัสทักถามได้ถูกต้อง

และเมื่อเด็กหญิงผู้นั้นได้ออกไปจากที่เฝ้า ตรงไปที่โรงทอหูก บิดากำลังนั่งหลับอยู่ ก็นำเอากระเช้าหลอดด้ายเข้าไปให้กระทบที่สุดพุ่มหูกตกลงบิดาก็ตกใจตื่น จึงกระชากพุ่มหูกออกไปโดยแรง พุ่มหูกก็พุ่งเข้าไปถูกอูระของธิดา ถึงแก่ความสิ้นชีวิตในขณะนั้น แต่ว่าเด็กหญิงผู้นั้นชีวิตนั้นก็เฝ้าพระพุทธเจ้า ได้ศรัทธาอุปสทาและได้ดวงตาเห็นธรรมแล้ว ฉะนั้นจึงเป็นผู้มีคติต่อไปไม่ตกต่ำ พระองค์จึงเป็นสัมมาสัมพุทธโดยแท้ ที่ได้ตรัสรู้เองโดยชอบ ได้โปรดให้เวไนยชนได้พ้นทุกข์ประสพสุขตามภูมิตามขั้น

เพราะฉะนั้น ความระลึกพิจารณาจับเหตุจับผลถึงเรื่องกรรมและผลของกรรมนี้จึงเป็นสิ่งที่ควรทำ จะจับเอาเหตุผลที่เป็นตัวปัจจุบันนี้ให้ได้ไว้ก่อนแล้วจึง

สาวออกไป สิ่งที่ยังไม่รู้ไม่เห็นก็อาศัยพระปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า เชื้อฟังคำสั่งสอนของพระองค์ไว้ก่อนย่อมจะมีความสุขดี และเมื่อได้ตั้งใจระทำความดีอันเป็นส่วนทานบารมี ศีลบารมี สมาธิบารมี ปัญญาบารมี อยู่เนื่อง ๆ แล้ว ความดีนี้ย่อมจะมีกำลังมากขึ้น จะเป็นเครื่องคุ้มครองป้องกันให้บังเกิดความดีมากขึ้นแน่นอนไม่ต้องสงสัย

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงแสดงสอนให้พิจารณาภายใน ว่าจะต้องเป็นศพเหมือนอย่างศพที่ได้ตรัสสอนให้พิจารณาศพที่เขาทิ้งไว้ในป่าช้า นับตั้งแต่ศพที่ตายวันหนึ่ง สองวัน สามวัน เป็นต้น และข้อหนึ่งในบรรดาศพเหล่านี้ ได้ตรัสสอนให้พิจารณาศพที่เขาทิ้งไว้ในป่าช้าอันเป็นโครงร่างกระดูกที่ไม่มีเส้นเอ็นรัด ฉะนั้นกระดูกส่วนต่าง ๆ ที่กุมอยู่ในโครงร่างอันนี้ จึงกระจัดกระจายไปคนละทิศคนละทาง กระดูกมือก็ไปทางหนึ่ง กระดูกเท้าก็ไปทางหนึ่ง กระดูกแข้งก็ไปทางหนึ่ง กระดูกขาาก็ไปทางหนึ่ง กระดูกตะโพกก็ไปทางหนึ่ง กระดูกสันหลังก็ไปทางหนึ่ง กระดูกซี่โครงก็ไปทางหนึ่ง กระดูกอกก็ไปทางหนึ่ง กระดูกแขนก็ไปทางหนึ่ง กระดูกหัวไหล่ก็ไปทางหนึ่ง กระดูกคอก็ไปทางหนึ่ง กระดูกคางก็ไปทางหนึ่ง กระดูกฟันก็ไปทางหนึ่ง กระโหลกศีรษะก็ไปทางหนึ่ง รวมความว่า บรรดากระดูกทุกส่วนที่กุมอยู่เป็นโครงร่างอันนี้ เมื่อตายกลายเป็นศพ เนื้อเลือดหมดสิ้น เส้นเอ็นที่รัดหมดไป ก็ย่อมจะกระจัดกระจายไปคนละทิศคนละทาง ที่เคยกุมเป็นโครงร่างก็สิ้นการกุมเป็นโครงร่าง กลายเป็นกระดูกแต่ละชิ้นที่กระจัดกระจายไป ฉะนั้นก็จักต้องเป็นเช่นนั้นเหมือนกัน เมื่อพิจารณาดังนี้ จิตก็จะสงบ เกิดธรรมสังเวช เกิดอัปมาทธรรม และจะได้สมาธิคือจิตจะรวมเป็นหนึ่งแนวแน่ โดยที่มีกระดูกที่พิจารณานี้เป็นอารมณ์

ต่อไปนี้ ก็ขอให้ตั้งใจฟังสวด และตั้งใจทำความสงบสืบต่อไป.

วันปวารณา... ฐานแห่งสันติภาพ

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ
นตฺถิ สนฺติปรี สุขนฺติ

บัดนี้ จักแสดงพระธรรมเทศนาในสันติกา ว่าด้วยสันติ คือความสงบ โดยปริยาย คือ ทางอธิบายอย่างหนึ่ง เพื่อเกื้อกูลสัมมาปฏิบัติแก่ผู้ชอบธรรมทั่วไป

“ความสงบ” ใช้คำว่า “สันติ” ก็มี “อุปสมะ” ก็มี เป็นข้อที่ทุกคนสมควรที่จะระลึกถึง และความระลึกถึงนั้นก็พึงระลึกถึงความสงบ หรือความสงบระงับที่ได้ที่ถึง หรือว่าที่พึงได้พึงถึงโดยไม่ยาก หรือที่อาจจะได้จะถึง กับความสงบที่เป็นจุดหมายอันจะพึงบรรลุต่อไปในภายหน้า ความสงบประการแรกที่ได้ที่ถึงนั้นพึงพิจารณาตรวจดูว่า เคยได้พบกับความสันติ ความสงบ หรืออุปสมะ ความสงบระงับของตนมาอย่างใดบ้าง เพราะทุกคนก็ต้องเคยพบกันมาแล้วไม่น้อยก็มาก ฉะนั้น จะได้กล่าวนำ เพื่อเป็นทางที่จะตรวจตราดูตนเองจากง่ายไปหายาก จากภายนอกเข้ามาหาภายใน

ความสงบอันเกี่ยวแก่สถานที่ก็เช่นป่า โคนไม้ เรือนว่าง หรือว่าที่สงบแห่งใดแห่งหนึ่งอันเป็นที่ซึ่งปราศจากเสียงรบกวนทั้งหลาย ปราศจากบุคคลและสิ่งรบกวนทั้งหลาย สถานที่ดังกล่าวนี้เรียกว่า ที่อันสงบสงัด ทุกคนย่อมจะต้องเคยพบ เคยไปสู่สถานที่สงบสงัดนี้ และเมื่อไปก็ย่อมจะพบความสงบ ในสถานที่นั้น ซึ่งอาจจะชอบบ้าง ไม่ชอบบ้าง หรือว่าชอบในบางครั้งว ไม่ชอบในบางครั้งว แต่แม้

* วิชฺฐธรรมเทศนาเรื่อง สันติกา ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ในวันออกพรรษา
วันที่ ๑๖ ตุลาคม ๒๕๒๑ เวลา ๐๘.๑๐ น.

เช่นนั้น ก็ควรพิจารณาว่าได้อะไรในที่อันสงบนั้น ประการแรกย่อมจะได้ความสงบปราศจากเสียงรบกวน เป็นต้น ดังที่กล่าวมา จะทำให้รู้สึกสงบ และความรู้สึกสงบนี้ ผู้ที่ไม่เคยอาจจะเกิดความกลัวต่อความสงบนั้นก็ได้อีก หรืออาจที่จะไม่ชอบความสงบนั้น แต่ว่าถ้าได้พิจารณาตรวจตราดูให้ดีแล้ว ก็จะเห็นว่า เป็นสิ่งที่ไม่น่ากลัว และเป็นสิ่งที่ไม่น่าเกลียดหรือน่ารังเกียจ แต่ว่าเป็นสิ่งที่ดีเพราะว่าความสงบนั้นเป็นของดี ชีวิตแม้โดยปกติก็ต้องอาศัยความสงบอยู่เป็นอันมาก ความพักผ่อนย่อมต้องการที่อันสงบ ต้องการความสงบ การเรียนการทำงานก็ต้องการที่อันสงบ ต้องการความสงบ การทำงานละเอียดก็ย่อมต้องการความสงบมาก ถ้าขาดความสงบที่สงบเสียอย่างเดียวแล้วจะเรียนก็ไม่ได้ จะทำงานอันใดที่ละเอียดประณีตก็ทำไม่ได้ จะพักผ่อนก็ไม่ได้ และยังในเวลาที่ต้องการพักจริง ๆ เช่น เวลาที่ต้องการหลับก็ต้องการที่ที่สงบและความสงบเป็นอย่างมาก เพราะฉะนั้น ที่สงบหรือว่าความสงบนั้นจึงเป็นสิ่งที่ทุก ๆ คนต้องอาศัยอยู่ทุกวันในชีวิตทุก ๆ วันของบุคคล ยิ่งในการปฏิบัติธรรมทางจิตก็ยิ่งต้องการที่อันสงบสอาด ต้องการความสงบสอาดเป็นอย่างมากเพราะฉะนั้นที่อันสงบสอาด ความสงบจึงเป็นสิ่งที่จะต้องพิจารณาต้องการ เป็นสิ่งมีประโยชน์ ที่ทุกคนต้องอาศัย แม้ดังที่กล่าวมานี้เกี่ยวกับสถานที่

คราวนี้เกี่ยวกับจิตใจเอง แม้จิตใจนี้เองตลอดจนถึงร่างกายก็ต้องการที่อันสงบ ต้องการความสงบ เพราะว่าจิตใจนี้ไม่สามารถที่จะอยู่กับความวุ่นวายได้ทั้งวันทั้งคืน แม้ว่าความวุ่นวายนั้นจะเป็นสิ่งที่ไม่น่าชอบ เช่นว่าเป็นการเล่นเต้นรำ เล่นเครื่องดนตรีตีตีตีเป่า แม้ที่บางคนจะชอบอย่างนั้นชอบอย่างนี้ แต่ก็ฟังอยู่ได้เล่นสนุกอยู่ได้ในเวลาที่จำกัด ไม่สามารถที่จะเล่นจะฟังจะสนุกอยู่ทั้งวันทั้งคืนได้ และเมื่อร่างกายและจิตใจต้องการความสงบแล้วก็ไม่ต้องการสิ่งเหล่านั้นทั้งหมด ต้องการความสงบจากสิ่งเหล่านั้น จิตใจย่อมต้องการความสงบดังกล่าวนี้อยู่เป็นอันมากในวันหนึ่ง ๆ และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในการเล่าเรียนศึกษาในการทำงานในการปฏิบัติธรรมก็ต้องการความสงบใจตามภูมิตามขั้นของงานที่กระทำนั้น และยิ่งในเวลาที่จะหลับนอน จิตใจจะกังวลอยู่กับสิ่งใดสิ่งหนึ่งหาได้ไม่ เพราะถ้าจิตใจมีกังวล มีห่วงใย มีอาลัย มีวิตกกังวลนึกคิดวุ่นวายอยู่แล้วก็ทำให้นอนไม่ได้ เพราะจะนอนก็นอนไม่หลับ จึงจำเป็นที่จะต้องพักกังวลพักอาลัยพักวิตก คือความตรึกนึกคิด ในเรื่องทั้งหลายเสียให้หมดสิ้น ใจปล่อยจากอารมณ์วิตกกังวลนั้น จิตใจปล่อยเมื่อใดความหลับก็มาเมื่อนั้น นับว่าเป็นการพักผ่อนที่ร่างกายต้องการอยู่เป็น

ประจำ ใจเองจึงต้องการความสงบ ร่างกายเองก็ต้องการความสงบอยู่เป็นอันมาก
นั่นว่าเป็นความสงบที่เป็นสามัญทั่วไป ซึ่งทุกคนควรมีอนุสติ คือระลึกถึง อันเกี่ยว
แก่สถานที่ อันเกี่ยวแก่ที่ร่างกายและจิตใจต้องการ แม้ตั้งที่กล่าวนี้ ระลึกให้จำได้ว่า
ลักษณะที่เป็นความสงบนั้นเป็นอย่างไร เป็นความเยียบ เป็นความปราศจากกังวล
ปราศจากอาลัย ปราศจากวิตกนึกคิดฟุ้งซ่าน แต่เป็นความว่าง เป็นความปล่อย
เป็นความวาง ซึ่งลักษณะเหล่านี้เป็นลักษณะที่จะทำให้จิตใจมีความสุข มีอิสระ
เป็นใหญ่จากเครื่องวิตกกังวลทั้งหลายเป็นต้น เป็นเสรี เรียกว่ามีอำนาจของตนเอง
ไม่ต้องถูกบีบบังคับ ไม่ต้องถูกชักจูง ไม่ต้องวุ่นวาย ไม่ต้องเดือดร้อน เป็นลักษณะ
เรียกว่าสงบ อันเป็นคำรวม หรือว่าสงบประจักษ์ ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้เอง นับได้ว่าเป็น
ลักษณะของความสงบอย่างหนึ่งซึ่งชีวิตนี้ต้องการ ที่ร่างกายต้องการ ที่จิตใจต้องการ

คราวนี้มาถึงสันติคือความสงบ อุปสมะ ความสงบประจักษ์ อันเป็นธรรม
ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ย่อมเป็นสิ่งที่ละเอียดขึ้นไปอีกตามภูมิตาม
ชั้น ฉะนั้น จึงสมควรที่จะตรวจดูความสงบที่เป็นขั้นศีล คือ เมื่อตั้งใจปฏิบัติศีลโดย
ตั้งใจตเว้นจากภยเวรนั้น ๆ หรือจากความประพฤติที่ทรงห้ามไว้จากสิกขาบทนั้น ๆ
ตั้งแต่ศีล ๕ ขึ้นไป ว่าได้รับผลเป็นความสงบอย่างไรบ้าง ถ้าไม่พิจารณา ก็อาจจะ
ไม่มองเห็นผลถนัดนัก และบางทีกลับจะมองเห็นความเดือดร้อนของศีล คือมองเห็น
เห็นว่าศีลเป็นเครื่องจำกัดอิสรภาพเสรีภาพของความประพฤติ ต้องเว้นจากสิ่ง
นั้นต้องเว้นจากสิ่งนี้ คือจะทำสิ่งนี้ก็ไม่ได้จะทำสิ่งนั้นก็ไม่ได้ จะพูดอย่างนั้นก็
ไม่ได้ พูดอย่างนี้ก็ไม่ได้ มีศีล ๕ ก็เท่ากับว่ามีเครื่องจำกัดอยู่ ๕ อย่าง มีศีล ๘ ก็
มีเครื่องจำกัดอยู่ ๘ อย่าง หรือยิ่งขึ้นไปเป็นศีล ๑๐ ศีล ๒๒๗ ก็มีเครื่องจำกัดอยู่
๑๐ อย่าง ๒๒๗ อย่าง จนถึงรู้สึกเหมือนกับว่าเป็นรั้วล้อมหรือเป็นห้องขัง ศีลยิ่ง
มากก็ยิ่งถูกขังจนอึดอัด จะทำอะไรก็ไม่ได้ จะพูดอะไรก็ไม่ได้เป็นต้น เป็นการหมด
อิสระเสรีภาพ เมื่อมองอย่างนี้แล้วก็ทำให้รู้สึกไม่สงบ ใจก็ฟุ้งซ่าน อยากจะแหวก
ศีลออกไป คือว่าศีลเหมือนอย่างเป็นคอกขังเอาไว้ จึงไม่พบความสงบ ไม่พบผลของ
ศีล แต่ว่าถ้าพิจารณาอีกด้านหนึ่งว่า ความรู้สึกที่เป็นดังนั้น อะไรทำให้รู้สึกดังนั้น ก็
จะพบว่าต้นเหตุคือความดิ้นรนทะยานอยากนั่นเอง เป็นเหตุให้มีความรู้สึกอย่างนั้น
เป็นต้นเหตุไปในทางกาม คือ รูป เสียง กลิ่น รส โสภณูปะ ที่น่าใคร่ น่าปรารถนา
น่าพอใจบ้าง เป็นต้นเหตุไปในทางความอยากเป็นนั่นเป็นนี่บ้าง เป็นต้นเหตุไปใน
ทางที่อยากจะให้สิ่งที่ไม่ชอบ ภาวะที่ไม่ชอบทั้งหลายหมดสิ้นไปบ้าง ถูกทำลายไป

บ้าง เมื่อความอยากมี ๑๐ อย่าง ก็ตื่นรนไป ๑๐ อย่าง ความอยากมี ๒๐ อย่าง ก็ตื่นรนไป ๒๐ อย่าง อันศีลของพระพุทธเจ้านั้นทรงบัญญัติไว้สำหรับเป็นเครื่องป้องกันตัณหา คือความอยากในใจนี้เอง โดยที่ทรงเห็นว่าตัณหาอย่างแรงนั้นย่อมอยากไปใน ๕ อย่าง จึงได้ทรงบัญญัติศีล ๕ กันเอาไว้ว่า ถ้าตัณหาตื่นรนไปในทางนี้ก็ไปติดศีลข้อนี้ เช่นตัณหาตื่นรนไปในทางที่อยากจะฆ่าเขา ก็ไปติดศีลในข้อที่ให้เว้นจากการฆ่า ดังนี้เป็นต้น คราวนี้สำหรับฆราวาสทั่วไปนั้น ๕ ข้อก็เพียงพอ แต่สำหรับบรรพชิตซึ่งต้องการความทำทุกขให้สิ้นต้องการดับตัณหาที่มีบัญญัติศีลเอาไว้มาก เพราะทรงทราบว่าตัณหาจะตื่นรนไปในทางใดบ้าง ตื่นรนไป ๑๐๘ อย่าง ก็ต้องบัญญัติศีล ๑๐๘ ข้อ ดังนี้เป็นต้น เพื่อป้องกันตัณหาตัวเอง สำหรับที่จะระงับดับตัณหาหลงไปนั่นเอง พิจารณาดูก็จะเห็นว่า เมื่อตัณหาตื่นไปทางนั้น ตื่นไปทางนี้ ตื่นไปทางโน้น เมื่อไปติดอยู่ในศีลข้อนั้นข้อนี้ก็ออกไปไม่ได้ เพราะผู้ปฏิบัติมันอยู่ในวิริยาคือความงดเว้น เชื้อฟังตามพระบัญญัติอยู่ ครั้นตื่นรนหนักเข้าออกไปไม่ได้ ตัณหานั้นก็สงบ เมื่อตัณหาสงบหายไปแล้วนั้นแหละความสงบจึงจะมา เป็นสันติ ความสงบระงับซึ่งเป็นขั้นหลัง

ในขั้นแรกนั้นจะพบกับความวุ่นวายสับสนอันเป็นตัวตัณหาตัวเอง ตัณหาออกไปไม่ได้ หนัก ๆ เข้าตัณหาก็ก็น้อยก็สงบ และผู้ปฏิบัติในศีลจะพบสันติคือความสงบ คือความสงบตัณหาตัวเอง สงบตัณหาที่แหละนับว่าเป็นสุขของใจอย่างแท้จริง อันเป็นความสุขที่เป็นขั้นสูงขึ้นมาจากความสุขที่เกิดจากตัณหา อันความสุขที่เกิดจากตัณหาเป็นความสุขที่วุ่นวายชั่วคราวประเดี๋ยวประด๋าว เหมือนอย่างการบริโภคอาหารที่มีรสอร่อยในขณะที่บริโภค รสหวานบ้าง รสเค็มบ้าง รสเปรี้ยวบ้างอร่อยในขณะที่บริโภค อร่อยที่ลิ้นเท่านั้น กลืนลงไปแล้วบริโภคแล้ว ความอร่อยนั้นก็หายไป ทำไมจึงต้องอร่อย เพราะความอร่อยนั้นเป็นเครื่องล่อใจล่อลิ้นให้ต้องบริโภค ถ้าหากว่าไม่มีรสอร่อยเป็นเครื่องล่อแล้วคนเราจะไม่ยอมกินอาหารเข้าไป ชีวิตก็อยู่ไม่ได้ จึงต้องมีสิ่งเป็นเครื่องล่อคือเป็นรสต่าง ๆ และรสที่อร่อยอันเป็นความสุขนั้นก็แคล้วในขณะบริโภคเท่านั้น รสต่าง ๆ อันเป็นความอร่อย อันเป็นความสุข ซึ่งนับว่าเป็นผลของตัณหา นั่นล้วนเป็นรส เป็นความอร่อย เป็นความสุขผิวเผิน เหมือนอย่างรสอาหารดังที่กล่าวมาแล้ว วุ่นวายอยู่ชั่วครู่ชั่วขณะแล้วก็หายไป ฉะนั้น จึงได้ตรัสสอนไว้ว่าเป็นสิ่งที่มีสุขมีความสุขน้อยแต่ว่ามีทุกข์มาก เพราะว่าความทุกข์ต่าง ๆ อันเป็นผลสืบต่อมาจากความเอร็ดอร่อย

นั้นมากมายหลายประการนัก เพราะฉะนั้น เมื่อพิจารณาให้รู้สิ่งนี้แล้วก็พยายามที่จะสงบใจให้ได้จากรส จากความอร่อย จากความสุขอันรู้ว่ามันอันเป็นผลของตัณหาต่าง ๆ ดังกล่าวมานี้ อันเป็นไปในอารมณ์หรือกามคุณารมณ์ทั้งหลาย สงบตัณหาลงไปได้แล้วจะพบสันติคือความสงบหรือความสงบระงับอันเป็นสิ่งที่ละเอียดและนับว่าเป็นความสุขที่เย็นเป็นความสุขที่สงบ นับเป็นความสุขที่แท้จริง แม้ในขั้นศีลและนอกจากเป็นความสุขที่จิตใจจะพึงได้รับอย่างละเอียดดังนี้แล้ว ยังเป็นความสงบระงับภยเวรทั้งหลายด้วย เพราะว่าเมื่อรักขาวิริติเจตนา ความมงดเว้นเอาไว้ได้แล้ว ก็จะไม่ฆ่าเขา จะไม่ลักของเขาเป็นต้น เมื่อเป็นดังนี้แล้วก็สงบภยสงบเวร เมื่อสงบภยสงบเวรได้ก็เป็นสันติ คือความสงบจากภยจากเวรอันส่งผลให้เป็นความสุขสืบต่อไป ดังพระพุทธองค์ได้ทรงมีพุทธภาษิตไว้ว่า “**นตฺถิ สนฺติ ปรี สุขํ**” ความว่าความสุขอื่นยิ่งกว่าความสงบไม่มี

ได้ตรัสสอนไว้ว่าเป็นสิ่งที่มีความสุขมีความอร่อยน้อยแต่ว่ามีทุกข์มาก เพราะว่าความทุกข์ต่าง ๆ อันเป็นผลสืบต่อมาจากความเอร็ดอร่อยนั้นมากมายหลายประการนัก เพราะฉะนั้น เมื่อพิจารณาให้รู้สิ่งนี้แล้วก็พยายามที่จะสงบใจให้ได้จากรส จากความอร่อย จากความสุข อันรู้ว่ามันอันเป็นผลของตัณหาต่าง ๆ ดังกล่าวมานี้ อันเป็นไปในอารมณ์หรือกามคุณารมณ์ทั้งหลาย สงบตัณหาลงไปได้แล้วจะพบความสันติคือความสงบหรือความสงบระงับอันเป็นสิ่งที่ละเอียดและนับว่าเป็นความสุขที่เย็นเป็นความสุขที่สงบ นับเป็นความสุขที่แท้จริง

เพราะฉะนั้น ความระลึกถึงความสงบคือสันติ หรือ อุดมมะ แม้ที่ได้จากศีลให้ถูกต้องแม้ตามที่กล่าวมานี้ จึงเป็นสิ่งที่มิประโยชน์ และแม้ว่าจะยังไม่พบกับสันติมากนัก เพราะเหตุว่ายังสงบระงับตัณหาอย่างไม่ได้มากนัก ใจยังอยากอยู่ ยังฟุ้งซ่านอยู่ก็ตาม แต่ถ้าหมั่นพิจารณาตรึกตรองอยู่เนื่อง ๆ แล้วจะมองเห็นความจริงและจะสงบตัณหาคือความดิ้นรนทะยานอยากในใจลงได้ จะอยู่กับศีลได้อย่างเป็นมิตรเป็นสหายและที่เคยเห็นว่าศีลเป็นคอกล้อมเป็นห้องขัง ก็จะกลับเห็นตรงกันข้าม ว่าศีล

นั่นเป็นสิ่งที่เป็นอิสระเป็นเสรีเป็นไทด้วยประการทั้งปวง เมื่อสงบต้นหางได้เสียแล้วศีลนั้นจะเป็นแดนที่เกษม เป็นแดนที่ปลอดภัย เป็นสิ่งที่ปรารถนาต้องการ ผู้มีศีลจะรู้สึกว่ามีอิสระมีเสรีอย่างแท้จริง โดยที่มีอิสระเสรีจากตัณหานั่นเอง จึงเป็นไทแก่ตนเอง เป็นอันว่าได้ปฏิบัติทำตนให้พ้นจากความเป็นทาสของตัณหาซึ่งเป็นชั้นหยาบ แม้จะยังมีตัณหาก็จะเป็นนายของตัณหา ไม่เป็นทาสของตัณหา เพราะว่าจะเป็นผู้ใช้ตัณหาคือความดิ้นรนทะยานอยากนี้ให้เป็นไปในทางที่ชอบ

อนึ่ง ในวันนี้เป็นวันพระออกพรรษา พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ประทานอนุญาตให้ภิกษุสงฆ์ทำปวารณาแทนอุโบสถสังฆกรรม และกียกปวารณานี้เป็นสังฆกรรมประการหนึ่งและถือว่าเป็นสังฆกรรมสำคัญ คำว่า **ปวารณา** นั้นหมายความว่า *บอกอนุญาต* ในที่บางแห่งหมายถึงบอกอนุญาตด้วยปัจจัยเครื่องอาศัยต่าง ๆ เหมือนดังว่า ปวารณาด้วยปัจจัย คือบอกอนุญาตให้เรียกร้องเอาสิ่งที่ปรารถนาตามสมควรได้ นี้เรียกว่า ปวารณาด้วยปัจจัยส่วนการปวารณาในที่นี้ หมายถึงบอกอนุญาตให้ตักเตือนกันและกันได้ คือบอกอนุญาตในกันและกันว่า ขอให้อาศัยความอนุเคราะห์ตักเตือน ด้วยได้เห็นก็ดี ด้วยได้ยินก็ดี ด้วยได้รังเกียจสงสัยก็ดี คือเมื่อได้เห็นว่าคุณเป็นผู้ประกอบกรรมที่ไม่ถูกไม่ชอบ ได้ยินว่าคุณเป็นผู้ประพฤติเช่นนั้น ได้รังเกียจสงสัยว่าคุณเป็นผู้ประพฤติเช่นนั้น หรือว่าได้เห็น ได้ยิน ได้รังเกียจสงสัยว่าคุณไม่ประกอบกรรมที่ควรประกอบให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป ก็ขอให้สหธรรมิกกับสหพรหมจารีว่ากล่าวตักเตือนตนได้ดังนี้ นี่คือการทำปวารณาของภิกษุสงฆ์ที่มีพระพุทธานุญาตให้กระทำในวันปวารณาออกพรรษาดังนี้ มีปัญหาว่าทำไมจึงมาทรงอนุญาตให้ทำปวารณากันในวันนี้ เพราะได้จำพรรษาอยู่ด้วยกันมาจนออกพรรษาในวันนี้ ก็น่าที่จะให้ทำปวารณากันเสียตั้งแต่ต้น ปัญหาเมื่อพิจารณาแล้วก็จะพึงเห็นได้ว่า อันการตักเตือนกันและกันนั้น ต้องอาศัยการที่ได้อยู่ด้วยกันมาตลอดเวลาพอสมควร จนถึงได้รู้จักคุ้นเคยกัน ได้เห็นความประพฤติของกันและกัน ในเมื่อมาอยู่ด้วยกันใหม่ๆ ยังไม่คุ้นเคยกัน ยังไม่รู้ความประพฤติของกันและกัน เมื่อเป็นดังนี้ ก็ไม่สะดวกที่จะตักเตือนกัน เพราะไม่คุ้นกัน และก็ไม่รู้ว่าจะตักเตือนกันอย่างไร เพราะว่าไม่เห็นความประพฤติของกันและกันมา แต่ว่าเมื่ออยู่ด้วยกันมาตลอดเวลาพอสมควร เช่นว่าตลอดไตรมาสดังนี้ ก็ย่อมจะมีความคุ้นเคยกันและกันมากขึ้น ได้เห็นความประพฤติของกันและกันมากขึ้น ได้รู้ความยิ่งความหย่อนในความประพฤติของกันและกัน เมื่อเป็นดังนี้ก็เป็นโอกาสที่ควรจะ

ดักเตือนกันและกันได้ เหตุฉะนี้ ท่านจึงอนุญาตให้ทำปวารณา คือให้ดักเตือนกัน และกันในวันออกพรรษา ดังในวันนี้ แต่ว่าการดักเตือนกันและกันนั้น ก็พึงอาศัย อนุเคราะห์คือ มุ่งอนุเคราะห์กันด้วยมีเจตนาหวังดีต่อกันและกัน ผู้รับดักเตือน เมื่อได้รับคำดักเตือนก็ไม่ควรถือโกรธ แต่ควรรับคำดักเตือนนั้นมาพิจารณาสอบดูที่ตน ว่าเป็นอย่างไร เป็นจริงตามที่ได้รับเตือนหรือไม่ ถ้าเป็นจริงตามที่รับเตือน ก็แก้ไข ปรับปรุงตนเองให้เหมาะสม ถ้าไม่จริงตามที่เตือน ก็ไม่ควรจะโกรธผู้เตือน ควรจะ เล็งเห็นเจตนาดีของผู้เตือนนั้น เพราะอาจจะเข้าใจผิดไปก็ได้ เมื่อพากันปฏิบัติดังนี้แล้ว ก็จะทำให้เกิดความเจริญดังที่มีพระพุทธภาษิตตรัสไว้ว่า “ความเจริญแห่ง บริษัทของพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น ย่อมเป็นไปอย่างนี้ คือด้วยการดักเตือนกันและกัน ด้วยการยังกันและกันให้ออกจากอาบัติหรือออกจากโทษนั้น ๆ” ดังนี้

เพราะฉะนั้น ผู้ปรารถนาสุขพึงใฝ่สันติ ซึ่งทางหนึ่งเกิดจากศีล คือการรักษา กาย วาจา ใจ ให้สงบระงับ และดำเนินไปตามธรรม และอีกทางหนึ่ง เกิดจากการ เตือนตนด้วยตน คือด้วยธรรม ซึ่งอย่างน้อยก็ให้มีศีลเป็นเครื่องกระชับใจให้หยุด ยั้งจากความชั่วผิด หรือระลึกถึงศีล เพื่อเตือนใจให้ห่างจากการชั่วการผิด ก็จะเป็น ทางให้ระงับเวรภัย และเกิดสันติ คือความสงบสุข ทั้งตนเองและผู้อื่นทั่วกัน ดัง แสดงมา

เอวี่ ก็มีด้วยประการฉะนี้

ศีลจำเป็น... โอวาทวันลาสิกขา

วันนี้ ท่านทั้งหลายได้มาขอขมา ด้วยมีความประสงค์ลาเพื่อลาสิกขาบท ท่านทั้งหลายได้สละฆราวาสวิสัยออกมาบวชอยู่จำพรรษา และศึกษาเล่าเรียนตลอดไตรมาสแล้ว ก็ได้ปฏิบัติกรณียะตามที่กำหนดไว้ทุกอย่าง สำเร็จลงโดยสมบูรณ์ และได้มาลาตามกำหนดในวัน จึงเชื่อว่าท่านทั้งหลายได้ปฏิบัติกรณียะสำหรับนวกภิกษุครบถ้วนสมบูรณ์ ก็ขออนุโมทนาอำนวยพรในกรณียะทุกอย่างที่ท่านทั้งหลายได้บำเพ็ญมา และต่อจากนี้ไป ท่านที่ประสงค์จะลาสิกขาก็จะได้ลาสิกขากลับไปเป็นฆราวาสปฏิบัติกรณียะของฆราวาสต่อไป

การเข้ามาบวชเรียนชั่วระยะเวลาดังนี้ เป็นธรรมเนียมที่ใช้กันในประเทศไทยมาช้านาน นับว่าแปลกจากประเทศอื่น ๆ แม้นับถือพระพุทธศาสนาสายเถรวาทด้วยกัน เช่น พม่า ลังกา ก็ไม่ปรากฏว่ามีธรรมเนียมอันนี้ แต่ที่ไทยเรามีธรรมเนียมดังนี้ เป็นการแสดงถึงอหังการของคนไทยเราส่วนตัวเป็นพิเศษว่า เมื่อได้รับพระพุทธศาสนาแล้วก็ได้มาใช้ปฏิบัติให้เป็นประโยชน์ที่กว้างขวาง ตลอดจนได้รับธรรมเนียมให้คฤหัสถ์มาบวชชั่วคราวนั้น เพื่อที่จะได้มารับการอบรมปฏิบัติในพระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้าให้ติดเป็นนิสัย อุบนิสัยออกไป และเมื่อออกไปแล้ว ก็

จะได้เป็นเครื่องประกันว่า จะเป็นคนดีเป็นที่เชื่อถือ เป็นที่นับถือของคนทุกคนในตระกูล ตลอดจนถึงคนทั้งหลายที่เกี่ยวข้อง การเข้ามาบวชเรียนเพื่อรับการอบรม ในระยะเวลาดังกล่าวนี้ ย่อมมองเห็นประโยชน์ เพราะฉะนั้น จึงได้นับถือปฏิบัติกัน มาตั้งแต่โบราณจนถึงปัจจุบันนี้

จึงขอให้ท่านทั้งหลายทุก ๆ รูป ได้มีความตระหนักว่า การเข้ามาบวชเรียนของท่านท่านทั้งหลายในระยะเวลาอันสั้นจำกัดนี้ มิใช่เพื่อประโยชน์ในการอยู่เป็นสมณะ แต่เพื่อประโยชน์ในการที่จะออกไปครองบ้านครองเรือน ถ้าเพื่อประโยชน์ในการเป็นสมณะก็จะต้องเป็นการบวชที่ถาวร ฉะนั้น ประโยชน์ในการออกไปครองบ้านครองเรือนนั้น จึงเป็นวัตถุประสงค์สำคัญของการที่ท่านทั้งหลายเข้ามาบวชเรียนเป็นประการแรก เพราะว่าการครองเรือนนั้นจะต้องมีคุณธรรมสำหรับปฏิบัติ ไม่ใช่ว่ามีความรู้ความสามารถในศิลปวิทยาการทางอาชีพทางโลกอย่างต้อยตางเดียว จำเป็นจะต้องมีคุณธรรมสำหรับประพฤติปฏิบัติอีกส่วนหนึ่ง ศิลปวิทยาการสำหรับประกอบอาชีพทางโลกนั้น ท่านทั้งหลายก็ได้เรียนมาน้อยหรือมาก ตามสมควรแก่ภาวะของตนแล้ว แต่ว่าคุณธรรมต่าง ๆ สำหรับเป็นเครื่องประดับจิตใจประดับความรู้ นั้น เป็นสิ่งที่ท่านทั้งหลายพึงศึกษาจากพระพุทธศาสนา และโดยเฉพาะจากการเข้ามาบวชเรียนครั้งนี้ เมื่อเทียบเวลากันแล้ว เวลาแห่งชีวิตของคนเราอย่างมาก

ก็ ๑๐๐ ปี ไม่มากกว่านี้ เวลาที่เข้ามาบวชเรียนเพียง ๓ เดือนเศษ ๆ นี้ เมื่อเทียบกับเวลาของชีวิตทั้งสิ้น แม้จะน้อยกว่า ๑๐๐ ปีมาก ก็นับว่าเป็นเวลาที่สั้นนิดเดียวเท่านั้น ส่วนเวลาที่ท่านทั้งหลายจะต้องไปประกอบอาชีพครองบ้านครองเรือน เป็นฆราวาสนั้นเป็นเวลาที่ยาวไกลนาน ฉะนั้น เวลาที่บวชเรียนเพียง ๓ เดือนกว่า ๆ ที่นับว่าสั้นนิดเดียวนี้ ถ้าหากว่าท่านทั้งหลายไม่ทอดทิ้งเสีย แต่เมื่อสึกออกไปแล้วก็หมั่นระลึกถึงและฟังเทศน์บ้าง อ่านหนังสือธรรมะบ้างเป็นครั้งเป็นคราว และตั้งใจปฏิบัติอยู่ในศีลธรรมอันควรแก่ภาวะของตนซึ่งมีอยู่พร้อมแล้ว ตามที่ท่านทั้งหลายได้เล่าเรียนมา เวลาที่บวชจำกัณตินิดเดียวนี้ก็จะได้กลายเป็นประโยชน์หนักหนา ทำให้ท่านทั้งหลายได้ประสบความสำเร็จในการครองเรือน และประสบความสำเร็จในการทำงาน และจะได้รับความสำเร็จแม้ว่าจะต้องพบอุปสรรค หรือจะต้องพบความขัดข้องในบางครั้งบางคราวหรือจะต้องเสียสละเพราะเหตุประพฤติธรรมะ แต่ว่าธรรมะที่ได้ศึกษาเล่าเรียนนี้ ย่อมจะช่วยให้ในเมื่อท่านทั้งหลายได้ระลึกถึง และนำไปพิจารณากับการที่ท่านทั้งหลายจะต้องเสียสละไปบ้าง เพราะเหตุที่ประพฤติธรรมะนั้น ความดีที่ท่านทั้งหลายได้รับก็จะคุ้มค่าหรือยิ่งกว่า

ถ้าในชีวิตของฆราวาสจะต้องล่วงละเมิดศีล ๕ เหล่านี้ในข้อใดข้อหนึ่งในบางครั้งบางคราว ก็ให้พิจารณาว่าเป็นความจำเป็นที่เกิดขึ้น และเมื่อความจำเป็นที่เกิดขึ้นนั้นผ่านไปแล้ว ก็ขอให้กลับมาถือศีลใหม่ ให้เห็นว่าศีล ๕ นี้ เป็นศีลจำเป็นที่พึงรักษาโดยปกติ

ความเห็นคุณค่าของความดีอันควรแก่ภาวะของตน ยิ่งกว่าคุณค่าของวัตถุอันจะพึงได้มาในทางที่ไม่ชอบ ข้อนี้เป็นวัตถุประสงค์สำคัญประการหนึ่งของการบวชเรียน และนอกจากนี้ ความมีคุณสมบัติทางจิตใจอย่างสูง เช่นว่าความกตัญญูในมารดา บิดา ในผู้มีพระคุณ ความรักความรู้จักรับผิดชอบในครอบครัว และความรู้จักที่จะทำตนให้เป็นมิตรที่ดีของมิตรทั้งหลายเป็นต้น ตามหลักของทิวติ ๖ ซึ่งนับว่าเป็นหลักธรรมสังคัมอันสำคัญอย่างหนึ่งของพุทธศาสนา เหล่านี้ย่อมเป็นข้อสำคัญเป็นวัตถุประสงค์แต่ละประการของการที่ท่านทั้งหลายเข้ามาบวชเรียน

เพราะฉะนั้น ก็จะขอให้ท่านทั้งหลายได้ตระหนักในความสำคัญเหล่านี้ และให้ถือเอาความประพฤติที่จะไปแสดงออกหลังจากที่ลาสิกขาไปแล้วนี้แหละ ให้เป็นประกาศนียบัตรสำคัญที่สุด ประกาศนียบัตรที่เป็นกระดาษ ตลอดจนถึง หนังสือตำราต่าง ๆ นั้นย่อมเป็นอุปกรณ์ และก็เป็นเครื่องแสดงเครื่องชี้ตาม ธรรมเนียมการสอบเท่านั้น แต่ว่าความประพฤติที่จะแสดงออกไปนี้ ย่อมเป็น ประกาศนียบัตรอันสำคัญ คนทั้งหลายย่อมจะมองความประพฤตินี้เป็นข้อสำคัญ เขาไม่คำนึงถึงประกาศนียบัตรหรือคู่มือสิ่งอื่น แต่เขาจะดูความประพฤติว่าลูกหลาน ของเรา สามเณรของเรา เพื่อนของเรา เขามาวบชแล้ว ๓-๔ เดือน สึกออกไปแล้วเป็น อย่างไร มีความดีอะไรเปลี่ยนแปลงขึ้นมาบ้าง อันนี้ เป็นข้อสำคัญที่ท่านทั้งหลายจะต้อง เตือนใจตนเองอยู่เสมอ ถ้าหากว่าท่านทั้งหลายได้มีความบกพร่องอันใดมาแต่ก่อน บวช เช่นว่ามักจะไม่เอาใจใส่ในการทำงานชอบหลบเลี่ยง หรือว่ามีครอบครัวแล้ว ก็ ไม่ค่อยรับผิดชอบ ไม่ค่อยเอื้อเฟื้อในมารดาบิดา ไม่ค่อยคำนึงถึงลูกเต้าที่มีอยู่ ชอบ เทียวเตร่บ้างอะไรพรรณนี้เป็นต้น เมื่อท่านทั้งหลายสึกออกไปแล้ว ก็ขอให้กลับ ความประพฤติเช่นนั้นเสีย ให้กลับเป็นผู้ที่แสดงความกตัญญูกตเวทิต่อบิดามารดา มีความรับผิดชอบในการทำงานอันเป็นหน้าที่ไม่ทอดทิ้ง มีความรักความรับผิดชอบใน ครอบครัว ภรรยาและบุตรธิดา และกลับความประพฤติที่บกพร่องต่าง ๆ ให้ดีขึ้น ตามหลักธรรมของพระพุทธเจ้า ตามที่สอนไว้ในหมวดคิหิปฏิบัติ ความประพฤติที่ แสดงออกนี้แหละ เป็นตัวประกาศนียบัตร และเมื่อท่านทั้งหลายได้แสดงออกไป ในทางที่ดีที่ชอบดังนี้แล้ว ก็จะได้รับ ความยกย่องสรรเสริญจากมารดาบิดา จาก ครอบครัว จากมิตรสหายว่า การเข้ามาบวชนี้ไม่เปล่าประโยชน์ แม้จะเป็นเวลา ๓ เดือนกว่าก็ได้ประโยชน์คุ้มค่า ได้ประโยชน์อย่างยิ่ง และเขาทั้งหลายก็จะพากัน ดีใจ พากันอนุโมทนา ตลอดจนถึงอนุโมทนาถึงครูบาอาจารย์ ถึงพระพุทธศาสนาว่า สามารถที่จะสั่งสอนที่จะอบรมลูกเขา ตัวเขา เพื่อนเขาเป็นต้นให้ดีขึ้นได้ แต่ถ้าท่าน ทั้งหลายไม่ประพฤติอย่างนั้นแล้ว เสียทั้งหมด ประกาศนียบัตรคือ ความประพฤติที่ ท่านทั้งหลายจะแสดงออกไปหลังจากการลาสิกขานี้ ถ้าเป็นไปในทางตรงกันข้ามดัง ที่กล่าวแล้ว เขาก็จะมีความเสียใจว่า การบวชไม่เป็นประโยชน์ และก็จะพากันโทษ อุปัชฌาย์อาจารย์พระพุทธศาสนาว่า ไม่สามารถที่จะช่วยกล่อมเกลาคความประพฤติ ของผู้ที่มาบวชดังกล่าวให้ดีขึ้นได้

ฉะนั้น ก็ขอให้ท่านทั้งหลายได้สำนึกไว้ดังนี้ และก็ตั้งใจที่จะได้ถือเอาประโยชน์ของการบวชดังกล่าวให้เต็มที่ ด้วยการที่แสดงออกมาทางความประพฤติดีกว่าที่ก่อนเข้ามาบวช และให้ความประพฤตินี้แหละเป็นตัวประกาศนียบัตรที่สำคัญ

อนึ่ง ในวัดนี้ (วัดบวรนิเวศวิหาร) ท่านสั่งกันมาให้อุปัชฌาย์อาจารย์ สอน แก่สังฆวิหาริกอันเตวาลิก ผู้ที่จะลาสิกขาออกไปว่า ให้ตั้งใจรักษาศีล ๕ ซึ่งเป็นศีลของคฤหัสถ์ไว้โดยปกติ คือ เว้นจากการฆ่า เว้นจากการลัก เว้นจากประพฤติดิดประเพณีในทางกาม เว้นจากการพูดเท็จ เว้นจากการดื่มน้ำเมา คือสุราเมรัย อันเป็นฐานแห่งความประมาท แต่ถ้าในชีวิตของฆราวาสจะต้องล่วงละเมิดศีล ๕ เหล่านี้ ในข้อใดข้อหนึ่งในบางครั้งบางคราว ก็ให้พิจารณาว่าเป็นความจำเป็นที่เกิดขึ้น และเมื่อความจำเป็นที่เกิดขึ้นนี้นั้นผ่านไปแล้ว ก็ขอให้กลับมาถือศีลใหม่ ให้เห็นว่าศีล ๕ นี้ เป็นศีลจำเป็นที่พึงรักษาโดยปกติ แต่เมื่อมีความจำเป็นอย่างหนึ่งอย่างใดเข้ามาขัดขวางก็อาจล่วงไปบ้างเป็นบางครั้งบางคราว เช่น ผู้ที่จะต้องไปปฏิบัติหน้าที่สงคราม ดังนี้ เป็นต้น ถ้าได้ตั้งใจพิจารณาอยู่ดังนี้แล้ว ก็อาจรู้สึกด้วยตัวเองว่า เราทุกคนจะสามารถรักษาศีล ๕ ไว้ได้มาก เพราะว่าโดยปกติแล้ว ทุก ๆ คนก็ไม่ได้มีจิตเจตนาที่จะล่วงศีลข้อใดข้อหนึ่ง ปกติเป็นอย่างนั้นจริง ๆ เพราะฉะนั้น ก็ควรที่จะรักษาศีลข้อนี้ไว้ คือตั้งใจสมาทานรักษาศีลไว้ประจำอยู่เสมอ และเมื่อมีเหตุผลอะไรเข้ามาเป็นความจำเป็นก็ให้พิจารณาก่อนว่าจำเป็นหรือไม่ ถ้าไม่จำเป็นก็อย่าไปละเมิด อย่าไปทำ เช่นว่าการฆ่าสัตว์ เมื่อมีการฆ่าชนิดไปล่าสัตว์เล่นดังนี้ ไม่เป็นความจำเป็นก็ไม่ควรไปกระทำ ดังนี้ เป็นต้น เพราะฉะนั้น ก็ขอให้ท่านทั้งหลายได้พิจารณาและปฏิบัติตามที่ท่านได้สั่งกันมาดังนี้

และในที่สุดก็ขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัยและอำนาจบุญกุศล จงอภิบาลรักษาท่านทั้งหลายให้ปราศจากทุกข์ภัยโรค และให้เจริญ อายุ วรรณะ สุขะ พละ เป็นพลพวงจัญให้สามารถที่จะประกอบกรณียะอยู่ในฆราวาสวิสัย ด้วยความสุข ความเจริญ ยิ่ง ๆ ขึ้นไปทุกท่านเทอญ ฯ

